

Tjänsteutlåtande

Datum 2016-04-21

Diarienummer SÄS 2016-00077

Västra Götalandsregionen/Södra

Älvsborgs Sjukhus/ekonomistab

Handläggare: Anna-Karin Jernberg

Telefon: 033-616 10 00

E-post: sas@vgregion.se

Till styrelsen för Södra Älvsborgs Sjukhus

Psykiatrins kvarter

Förslag till beslut

1. Styrelsen för Södra Älvsborgs Sjukhus godkänner för egen del den samlade systemhandlingen till den verksamhetsdrivna fastighetsinvesteringen psykiatrins kvarter på SÄS.
2. Under förutsättning att fastighetsnämnden får kostnadstäckning för investeringsutgiften och evakueringskostnader samt ett utökat låneutrymme för konstinvesteringen föreslår styrelsen för Södra Älvsborgs Sjukhus att regionstyrelsen beslutar att ge fastighetsnämnden i uppdrag att genomföra projektet och att projektet finansieras i enlighet med modellen för verksamhetsdrivna investeringar.
3. Styrelsen för Södra Älvsborgs Sjukhus hemställer om utökat investeringsutrymme för utrustning enligt förslag.

Sammanfattning av ärendet

Etablering av psykiatrins kvarter utgör en förutsättning för en värdig, säker och förbättrad patientmiljö tillika arbetsmiljö. Kvarteret ger ökade möjligheter till att utveckla innehållet i både heldygnsvård, öppenvård och andra vårdformer för dels Barn- och ungdomspsykiatriska kliniken (BUP) och dels Vuxenpsykiatriska kliniken (VUP).

Därtill kommer de samordningsvinster som kan uppnås mellan å ena sidan VUPs heldygnsvård och närheten till den vuxenpsykiatriska öppenvården och å andra sidan ökat samarbete mellan VUP och BUP rörande både vårdens innehåll för vissa patientgrupper men också kompetens-/personalmässiga samband.

Utifrån upprättad avsiktsförklaring handlar det om att utforma morgondagens psykiatriska vård till det självklara valet för patient, närstående, invånare, studerande och medarbetare, där god specialiserad psykiatrisk vård ska erbjudas utgående från patientens perspektiv. Det ska också vara alla medarbetares angelägenhet att bidra till en professionell, utvecklande och lärande miljö som alla kan vara stolta över.

Fördjupad beskrivning av ärendet

De främsta orsakerna till behovet av nya lokaler för psykiatrisk verksamhet är brister i att kunna bedriva en patientsäker vård, att lokalerna inte är ändamålsenliga, för få vårdplatser inom framförallt VUP samt total avsaknad av

enkelrum. Generella brister i övrigt utgörs av bristfälliga samtalsrum, vilket ger ytterst begränsade möjligheter till en god vård där patientens delaktighet stärks. Därutöver finns det idag otillräckligt med både rehabiliterings- och aktivitetslokaler samt utemiljöer som kan bidra till en läkande vårdmiljö.

Verksamhetsnytta

- Patientsäker vård
- Värddigt bemötande i varje möte med patient och närstående
- Enkelrum för ökad integritet och trygghet för den enskilde patienten
- Ökat antal vårdplatser
- Jämlika samtalsrum med syfte att öka patientens delaktighet
- Administrativa arbetsplatser utformade utifrån professionens olika behov och som tillåter expansion utan att det ger avkall på gällande sekretesskrav
- Vårdenheter utformade på sådant sätt att de medger flexibilitet inför nya uppdrag och/eller andra förändringar i vårdutbudet
- Separat blåljusentré – där integriteten värnas
- ECT-behandling på plats
- Campus – sjukhusövergripande utifrån SÄS utbildningsuppdrag

Projektet ersätter psykiatrins gamla lokaler som har stora behov av upprustning och där det inte finns förutsättningar för att utveckla vården på ett funktionellt sätt. Byggnad 23 (BUP) från början av 1970-talet har stora renoveringsbehov inte minst ur miljö- och energiperspektiv och byggnad 24 (VUP) är av samma skäl utdömd för heldygnsvård.

Projektet innebär att tomten där BUP finns idag används för en ny vårdbyggnad (byggnad 22) för heldygnsvården både för BUP och VUP, samt för klinikernas akutmottagningar inklusive observationsplatser för VUP. Därtill en NP-mottagning för BUP och ECT-verksamhet. Den nya vårdbyggnaden, byggnad 22 ”stjärnan”, innehåller totalt sex våningar varav två är kulvertplan under mark. Entréplanet ligger delvis i suterräng medan plan fyra till sex ligger helt ovan mark. Den del av byggnad 22 som kallas ”torget” dvs. plan 3 entréplanet planeras en psykiatrisk rehabiliteringsverksamhet, sjukhusövergripande Campus, gemensam incheckning och en caféverksamhet samt rum för brukarföreträdare.

Efter en omfattande ombyggnation erbjuder byggnad 24 lokaler för VUPs öppenvårds- och dagvårdsmottagningar samt personallokaler och utrymme för administrativa arbetsplatser. Merparten av öppenvården inom VUP samlokaliseras i byggnad 24 där jämlika eller neutrala samtalsrum planeras utifrån att varje patient ska möta sin behandlare i ett rum avsett för just samtal och där miljön utformas för att skapa trygghet och värme i mötet. De nya samtalsrummen innebär att de administrativa arbetsplatserna inte används för samtal med patienter.

Finansiering

Utifrån senast beslutad planritning uppgår hyresnivån för ny- och ombyggnad till cirka 33,4 mnkr per år. Nuvarande hyresnivå för de lokaler som planeras att sägas upp i samband med inflyttning till Psykiatrins kvarter uppgår till ca 23,1 mnkr

(varav 20,3 mnkr är intern hyra) per år. Detta innebär nettoökning avseende hyror med 10,3 mnkr.

Utöver ökad hyreskostnad tillkommer ökade driftskostnader med cirka 4,5 mnkr per år för bland annat räntor, avskrivning och väktarfunktion. Sammantaget innebär investeringen 15 mnkr i ökade driftskostnader för sjukhuset.

De ökade kostnaderna finansieras genom interna effektiviseringar och samordningsvinster. 6,5 mnkr är redan genomförda genom uppsagda lokaler och genom att berörda verksamheter bedrivit ett aktivt förändrings- och förbättringsarbete som resulterat i att flera tjänster kunnat reduceras. Utöver detta är ytterligare förslag till åtgärder identifierade med motsvarande minst 6,7 mnkr. Dessa bildar utgångspunkten för det fortsatta arbetet med att finansiera tillkommande kostnader inom befintliga ramar. Här ingår bland annat översyn av vårdplatser för vård av unga vuxna samt samordningsvinster i samband med integrering av öppen och sluten vård.

Eftersom sjukhuset numer har en fastställd grundram för utrustningsinvesteringar att förhålla sig till och inte har möjlighet genom nuvarande investeringsmodell att över tid ackumulera och spara investeringsutrymme inför större investeringar så behöver sjukhuset be om ett utökat låneutrymme på 34 mnkr fördelat på 24 mnkr 2019 och 10 mnkr 2021.

I psykiatrins kvarter har också ny verksamhet planerats som i dagsläget saknar finansiering; etablering av campus i samband med att läkare genomför delar av sin utbildning på SÄS samt att vård och utredning av autistiska barn har överförts från Habilitering och hälsa ställer krav på större ytor än tidigare. Hyresnivån för dessa verksamheters ökade ytor uppgår till ca 1,8 mnkr per år och sjukhusets utgångspunkt är att detta inte ska finansieras genom interna effektiviseringar inom barn- och vuxenpsykiatri, utan genom att nya uppdrag ska vara fullt finansierade från uppdragsgivaren.

Tider/genomförande

Byggnationen av psykiatrins kvarter planeras starta våren 2017 och pågå till 2021. Arbetet sker i etapper där olika delar blir färdiga och tas i bruk successivt för att evakuering och tömning av rum och byggnader ska vara möjliga.

Utifrån att tomtmarken och etableringsytorna är begränsade bör projektet samordnas med projektet till- och ombyggnad av infektionskliniken i en entreprenad. Genom att båda projekten upphandlas och genomförs i en entreprenad kan byggresurserna också optimeras.”

Beredning

Arbetet med Psykiatrins kvarter har utformats av en projektorganisation där både sjukhusledning, berörda klinikledningar samt chefer och medarbetare varit involverade på olika sätt. Därutöver har brukare och fackliga representanter deltagit i både projektledningsgrupp och i programgrupper för dels heldygnsvård och akutmottagning VUP, dels öppenvård VUP, dels BUP, dels torget och dels i programgruppen för administrativa arbetsplatser. Varje chef har svarat för

kontinuerlig dialog på APT. SÄS sjukhusstyrelse har erhållit ett utbildningstillfälle rörande helheten.

CSG vid Södra Älvsborgs Sjukhus den 25 april 2016.

Ärendet kommer att lämnas för yttrande till södra hälso- och sjukvårdsnämnden under maj månad 2016 och för kännedom till västra hälso- och sjukvårdsnämnden

Södra Älvsborgs Sjukhus

Thomas Wallén
Sjukhusdirektör

Anna-Karin Jernberg
Ekonomichef

Bilaga

- Systemhandling "Psykiatrins kvarter Södra Älvsborgs Sjukhus/Västfastigheter"

Besluten skickas till

- Södra hälso- och sjukvårdsnämnden för yttrande, hsn@vgregion.se
- Västra hälso- och sjukvårdsnämnden för kännedom, hsn@vgregion.se
- Fastighetsnämnden för kännedom, vastfastigheter@vgregion.se

Psykiatrins kvarter

Innehåll

Inledning 5

Sammanfattning..... 7

Bakgrund..... 8

Verksamhet.....12

Tomt 18

Byggnad 20

Utrustning 48

Tider 49

Genomförande 50

Kostnadsberäkning 51

Ekonomi 52

Fakta 53

Sjukhusområdet med huvudentré (ingång 1) och entré till psykiatrins kvarter (ingång 2).

Inledning

Psykiatrins kvarter i Borås är en förutsättning för en värdig, säker och förbättrad patientmiljö som ger ökade möjligheter att utveckla vården. Därtill kommer samordningsvinster genom närheten mellan vuxenpsykiatrins heldygnsvård och öppenvård, och ökat samarbete mellan vuxenpsykiatri och barn- och ungdomspsykiatri. Det gäller både vården för vissa patientgrupper och ur kompetens- och personalperspektiv.

Under de senaste tio åren har olika alternativ prövats för att lösa psykiatrins behov, både förslag att bygga om och att bygga till befintlig byggnad 24 där vuxenpsykiatri idag har sin heldygnsvård och akutmottagning. Förslagen har nått olika långt i beslutsprocessen, men har av olika skäl inte kunnat genomföras. En bidragande orsak är att nuvarande lokaler dömts ut byggnadstekniskt och ur energiperspektiv. Med psykiatrins kvarter bygger vi framtidens vård. Projektet har formats genom ett flertal programgrupper med bred representation från berörda verksamheter.

2016-04-18

Marianne Segenstedt

Projektledare
Södra Älvsborgs sjukhus

Claes Westberg

Projektledare
Västfastigheter

Entrén i psykiatrins kvarter är ljus, varm och lättorienterad.

Sammanfattning

Psykiatrins kvarter är Södra Älvsborgs sjukhus största satsning på både barn- och ungdomspsykiatrisk och vuxenpsykiatrisk vård på många år. Det är en investering i verksamhetsutveckling med sjukhusets värdegrund som utgångspunkt.

Som bygginvestering består projektet av ett helt nytt hus och en befintlig byggnad som ska renoveras och byggas om. De sammanlänkas av en ny entré till vårdavdelningar, öppenvårdsmottagningar och lokaler för aktiviteter och rehabilitering.

I entrén kommer också att finnas caféverksamhet, incheckning för patienter och lokaler för campus. Det nya huset (byggnad 22) är ritat av White arkitekter som vann regionens arkitekttävling för projektet. Psykiatrins kvarter beräknas vara helt klart i början av 2021.

Vårdideologi och verksamhet

Utformningen ska skapa förutsättningar för en vård i en välkomnande och läkande miljö som stärker delaktighet och värnar patientens integritet. Verksamhetens inriktning sammanfattas i avsiktsförklaringen som är den strategiska plattformen.

All planering i skapandet av kvarteret utgår från patientens perspektiv, både den fysiska utformningen, arbetssätt och processer. I det ingår också barns perspektiv, både som patienter och som närstående.

Arkitekturen präglas av ljus och värme i interiörerna och tar tillvara den omgivande naturen som en del av vården. Dagsljus har en positiv och läkande effekt och lokalerna utformas för att dra nytta av de bästa väderstrecken, till exempel vådrummens placering.

Projektet bidrar också till en attraktivare arbetsplats som ger medarbetare förutsättningar att erbjuda en kvalitativt god vård.

Bakgrund och framtida behov

Psykiatrins kvarter skapar förutsättningar för en modern psykiatrisk vård och möter både nationella och regionala krav. I framtiden väntas en utveckling med fler äldre personer, ökad psykisk ohälsa, komplexa vårdbehov och krav på förbättrad och mer individuellt formad heldygnsvård. Utöver de nya vårdplatserna ska öppenvården utvecklas och vara grunden för den psykiatriska vården.

Som byggprojekt ersätter psykiatrins kvarter gamla lokaler med stora behov av upprustning. Det är inte möjligt att utveckla vården på ett funktionellt sätt i nuvarande lokaler. Byggnad 23 från början av 1970-talet, där barn- och ungdomspsykiatri (BUP) idag har sin verksamhet, har stora renoveringsbehov inte minst ur miljö- och energiperspektiv. Byggnad 24, där vuxenpsykiatri (VUP) har vårdavdelningar och akutmottagning, är av samma skäl utdömd för heldygnsvård.

Projektet innebär att tomten där BUP finns idag används för en ny vårdbyggnad för heldygnsvården inom BUP och VUP, och för klinikernas akutmottagningar. Utöver det skapas förutsättningar för nya verksamhetsformer och nya uppdrag.

Öppenvården inom VUP i Borås samlokaliseras i byggnad 24, där de klinikens vårdavdelningar nu finns. Med denna lösning ges möjlighet att även integrera vuxenpsykiatrisk rehabilitering inom kvarteret.

Bakgrund

Avsiktsförklaring

Inför planeringen av psykiatrins kvarter utarbetades under 2012 en så kallad avsiktsförklaring. Den fastslår att SÄS ska ”med god tillgänglighet och gott bemötande ge specialiserad psykiatrisk vård – utifrån ett patientperspektiv – för personer med allvarlig psykisk ohälsa för att bota, lindra och stödja”. Utgångspunkten är sjukhusets vision och värdegrund, och de bärande principer som varit grundfundament inför om- och nybyggnationer.

I syfte att säkerställa en djup förankring och bred delaktighet med alla medarbetare inom BUP och VUP, utarbetades ett dialogmaterial med olika frågeställningar att ta ställning till. Resultatet sammanställdes till nämnda avsiktsförklaring, som utgör en plattform i utvecklingen av psykiatrins kvarter. Den ska kännetecknas av att ”morgondagens arbetssätt inleds idag”. Även brukarrådet inom vuxenpsykiatrien involverades i frågorna.

Visionen för kvarteret är att vara det självklara valet för patient, närstående, invånare, studerande och medarbetare. Vi ska erbjuda en god specialiserad vård som utgår från patientens perspektiv. Det ska också vara alla medarbetares angelägenhet att bidra till en professionell, utvecklande och lärande miljö som alla kan vara stolta över.

Värdegrund för psykiatrins kvarter

Bemötande

- Vi bemöter varje patient, närstående, samverkanspartner, studerande och kollega på ett professionellt och välkomnande sätt.
- Vårt empatiska förhållningssätt finns i varje möte och även i de situationer där vård sker mot patientens vilja.
- Alla miljöer ska vara ljusa och skapa förutsättningar för god orientering, integritet, säkerhet och lugn.

Helhet

- Vi utgår alltid från patientens behov i alla kontakter med patienter och närstående.
- Vi säkerställer vårdens kontinuitet så att den enskilde patienten upplever vården som en sammanhållen helhet oavsett vårdform och vårdgivare, vilket innebär att vi måste bidra till en värdeskapande samverkan utifrån patientens perspektiv.
- Vår kommunikation utgår från att patienten upplever vården som en helhet vilket kräver god dialog också med samverkanspartners.

Utvecklas

- Vi utvecklas professionellt och är i framkant inom den specialiserade vården och i förbättringskunskap.
- Vi utmanas till att söka ny kunskap, utveckla vårdformer, ta del av och bedriva forskning.
- Vi säkerställer regelbunden kompetensöverföring i teamen och mellan teamen och med samverkanspartner.
- Studerande främjar vår utveckling och är en självklar del av vår verksamhet.

Dagens situation

Den psykiatriska vården på SÄS, framförallt för vuxna, har hittills kännetecknats av betydligt färre vårdplatser än genomsnittet i regionen och nationellt. För att möta nuvarande och framtida behov och för att kunna utveckla vården krävs ytterligare vårdplatser. För ett antal år sedan var beläggningen extremt hög med beläggningssiffror på 115-130 procent över längre perioder. Situationen var utomordentligt ansträngd för både patienter och medarbetare. Under de senaste åren har dock situationen stabiliserats vilket i första hand beror på sänkt medelvårdtid. Det kan å andra sidan leda till täta återinläggningar.

Orsakerna till behovet av fler vårdplatser är utvecklingen med fler äldre personer, en ökning av den psykiska ohälsan, förändrat sjukdomspanorama för gruppen unga vuxna (18-25 år), komplexa vårdbehov och krav på förbättrad och mer individuellt formad heldygnsvård. Utöver fler vårdplatser ska öppenvården utvecklas, vilket kommer att utgöra grunden för den psykiatriska vården. Till detta ska läggas vikten av tidiga insatser och mobil tillgänglighet.

Psykiatrins kvarter skapar förutsättningar för en modern psykiatrisk vård och möter de krav som finns för framtiden. Som byggprojekt ersätter kvarteret gamla lokaler med stora behov av upprustning. De främsta orsakerna till behovet av nya lokaler för psykiatrisk vård är dessa:

- Antalet vårdplatser är för få inom VUP. Dessutom saknas enkelrum inom både VUP och BUP vilket är en förutsättning för en vård som värnar integriteten.
- Brister i att kunna bedriva en säker vård. Både inredning och utrustning är i dåligt skick vilket gör att patientsäkerheten påverkas negativt.
- Lokalerna är inte ändamålsenliga, vilket bland annat innebär svårigheter att ge ett gott professionellt bemötande. Lokalerna är också torftiga och saknar aktivitetsutrymmen för de patienter som behöver det. Det är otillräckligt med både rehabiliterings- och aktivitetslokaler och utemiljöer som kan bidra till en läkande miljö.
- Antalet samtalsrum är bristfälligt, vilket bland annat begränsar möjligheterna till delaktighet för patienterna.
- Den vårdhygieniska standarden är svår att upprätthålla.
- Entréfunktionerna medger inte att patientens och närståendes integritet säkerställs.
- Nuvarande lokaler ger inte möjlighet att skapa en attraktiv arbetsplats och studentmiljö.
- Brister i integreringen av öppen- och heldygnsvård ur både patient- och kompetensperspektiv.
- Nuvarande lokaler medger inte att utveckla vården i enlighet med framtida behov.

Vårdavdelning med flerbäddsrums inom nuvarande vuxenpsykiatri.

Tidigare utredningar

Behoven av att utöka antalet vårdplatser och utveckla psykiatrin på SÄS är kända sedan länge, och flera alternativ har utretts under de senaste tio åren. En kortfattad beskrivning av de olika stegen hittills:

- 2006: planering av en femte vårdavdelning inom VUP genom en påbyggnad vilket ledde vidare till nästa steg.
- 2007-2008: planering för om- och tillbyggnad. En utredning konstaterade i slutskedet att inga enkelrum kunde erbjudas, det var svårigheter att få plats på tomten och det saknades möjligheter till evakuering under byggtiden. Förslaget förkastades då det blev kostsamt i förhållande till förväntat resultat.
- 2011 genomfördes en djupare analys av hela psykiatrin för både barn och vuxna som ledde fram till den lösning vi nu kommit fram till. Förstudien blev klar 2013 men projektet fick pausa på grund av avsaknad av beslut på regionnivå.

Verksamhet

Framtidens vårdbehov i heldygnsvård

Psykiatrins kvarter gör det möjligt att nå de nationella målen och att integrera olika vårdbehov och vårdformer. Nationella kartläggningar har fastslagit följande centrala områden för en god och säker vård med ett utvecklat och tydligt patientperspektiv:

- mindre tvång
- tillgång till rätt kompetens
- bra vårdmiljö
- dagliga meningsfulla aktiviteter
- nära tillgång till läkande utemiljöer och rehabiliteringslokaler
- ökat inflytande för patienterna och utvecklad medverkan av närstående och brukarföreträdare

Ansvar och vårdutbud idag

Psykiatrin inom Södra Älvsborg sjukhus, SÄS, ansvarar för målgruppen barn, ungdomar och vuxna i behov av specialiserad psykiatri. Psykiatrin bedriver både öppen-, mellan- och heldygnsvård.

Barn- och ungdomspsykiatriska kliniken, BUP, ansvarar för barn och ungdomar upp till 18 år. Hela familjen är viktig och involveras alltid i vården. På sjukhusområdet i Borås finns klinikgemensamma enheter såsom akutavdelning, akutmottagning, mellanvård och neuropsykiatrisk mottagning. Till verksamheten hör även fyra öppenvårdsmottagningar som är placerade i tre kommuner.

Vuxenpsykiatriska kliniken, VUP, ansvarar för målgruppen vuxna över 18 år. I Borås finns flera subspecialiserade mottagningar, rehabilitering och en dagvårdsenhet. På sjukhusområdet finns en psykiatrisk akutmottagning, heldygnsvård med fyra subspecialiserade vårdavdelningar och en mindre observationsavdelning. Dessutom finns öppenvårdsmottagningar i flera kommuner.

Vad uppnås genom psykiatrins kvarter

Genom att samlokalisera heldygnsvård, öppenvårdsmottagningar, mellanvård och rehabilitering kan flera samordningsvinster göras. Framförallt skapas en smidig vårdprocess för många patienter, och dessutom öka samverkan och nyttjande av kompetens. Här presenteras några viktiga ställningstaganden inför planeringen av psykiatrins kvarter.

Säker vård och arbetsmiljö

En viktig hörnsten är att säkerställa en patientsäker vård. Det handlar såväl om utformning, materialval och utrustning som hur flödet för olika patientgrupper formas. Därtill kommer alla medarbetares kompetens och förhållningssätt, oavsett profession.

En säker miljö ska också utformas så att den medger den trygghet varje behandlare behöver för att kunna utföra ett professionellt arbete. Det innebär att frågorna också måste balanseras i förhållande till olika arbetsmiljöfaktorer, till exempel vikten av att ha en reträttväg i samtalsrummen. Ett annat exempel är att ha tillgång till en väktarfunktion i entrén som både ska ge patienter och närstående liksom personal ökad trygghet.

Bemötande och delaktighet

En ytterst central fråga är vikten av ett professionellt och värdigt bemötande, vilket också beskrivs i projektets avsiktsförklaring och värdegrund. Det handlar om att skapa förutsättningar för att möta patienter och närstående där de befinner sig.

I detta sammanhang ska också poängteras vikten av att stärka patientens delaktighet. Av detta skäl skapas neutrala, jämlika samtalsrum som ytterst handlar om att varje patient möter personalen på lika villkor. Samtalsrummen ska ge en lugn och trygg miljö för varje patient. Detta innebär att mötet inte äger rum i behandlarens arbetsrum.

I lokalplaneringen för heldygnsvården finns också aktivitetsrum som är tillgängliga för alla patienter, mindre dagrum inom varje vårdmodul och några större lokaler för rehabilitering utanför avdelningen.

Enkelrum

En generell förutsättning inom psykiatrins kvarter är att alla patientrum ska vara enkelrum som ger ökad integritet och trygghet för den enskilde.

Enkelrum ger möjlighet till den avskildhet som merparten av patienterna har behov av. De ger också givna tillfällen för förtroliga samtal med personalen. Samtidigt ger enkelrummen varje patient ökade möjligheter att sköta sin personliga hygien då alla rum har dusch och toalett. Enkelrummen ska samtidigt ge den säkerhet och skydd som krävs i vissa situationer.

Varje enkelrum ska omges av en läkande miljö där patienten har möjlighet till egna val. Tillgången till ljus och grönska är betydelsefulla inslag i vården och därför har alla rum fönster som öppnar sig mot omgivande natur och ljusa väderstreck. Se bild sidan 14.

Vårdplatser inom vuxenpsykiatrin

För närvarande finns 66 fastställda vårdplatser inom VUP. Inom kvarteret planeras för 76 vårdplatser, vilket ger möjlighet för den nödvändiga utvecklingen av vården, säkrar innehållet i det som dagligen erbjuds patienterna och ger utrymme för planerade inläggningar etc. Till detta kommer vikten av att erbjuda bättre förutsättningar för en god arbetsmiljö.

En annan faktor av betydelse är de befintliga observationsplatserna på akutmottagningen. Observationsplatserna ger utrymme för bedömning under en mer sammanhållen tid, med rimliga och avgränsade vård- och behandlingsåtgärder. Denna vårdform är även framöver en tydlig planeringsförutsättning för VUP.

Flexibla lösningar för barnpsykiatrin

Framtidens barn och ungdomspsykiatri måste ha patientens och familjens behov i centrum. Samtidigt ska SÄS vara en attraktiv arbetsplats med goda utvecklingsmöjligheter för olika professioner.

Att utveckla vårdformerna för de mest vårdkrävande patienterna och deras familjer är av stor vikt för att kunna motverka långa vårdtider och tvångsåtgärder. För att det ska vara möjligt behövs ett nära samarbete mellan akutmottagning, mellanvård och akutavdelning. Eftersom behoven av dessa olika typer av vård ständigt varierar har vi i psykiatrins kvarter byggt in en flexibilitet

Vårdrummet är patientens egen vrå.

Samtalsrum möjliggör jämlika möten mellan patienter, personal och närstående.

i systemet. För BUP:s del möjliggör byggnaden att man kan separera vårdplatserna inom akutavdelningen i en akut modul och en behandlingsmodul.

Så snart ett akut vårdbehov uppstår ska en korrekt insats utformas för den specifika patienten. Målet är att minimera lidande och tvångsåtgärder. Att hålla samman familjen och i största möjliga mån arbeta med insatser så att patienten inte separeras från sin kontext är av största vikt för en framgångsrik vård av denna patientgrupp.

Den neuropsykiatriska mottagningens mål är att barn och ungdomar med autism och normal begåvning ska få de förebyggande insatser som behövs från den specialiserade psykiatrin, i syfte att kunna utvecklas optimalt utifrån sina personliga förutsättningar och i så lite grad som möjligt utveckla psykisk ohälsa. I de fall där så ändå uppstår ska här finnas rätt kompetens för att bemöta och behandla patienterna på ett evidensbaserat sätt.

Samtalsrum

Utifrån avsiktsförklaringen – där patientens perspektiv är centralt – planeras för jämlika eller neutrala samtalsrum. Den främsta anledningen till detta är vikten av att varje patient möter sin behandlare i ett rum avsett för just samtal, där miljön utformas för att skapa trygghet och värme i mötet.

I samtalsrummet skapas förutsättningar för dokumentation som patienten med eventuella närstående kan följa visuellt. Detta för att öka patientens delaktighet i vård och behandling. De nya samtalsrummen innebär att de administrativa arbetsplatserna inte används för samtal med patienter. Se bild sidan 15.

Administrativa arbetsplatser

Ett särskilt programgruppsarbete har haft uppdrag att fokusera på utformning av administrativa arbetsplatser. I gruppen har ingått vårdenhetschefer och andra medarbetare, fackliga företrädare, representanter från företagshälsovården och externa konsulter som lett arbetet. Syftet med programgruppsarbetet var att ta fram förslag på hur moderna arbetsrum kan gestalta sig.

Programgruppens arbete – efter enkätundersökning bland medarbetare inom BUP och VUP, djupintervjuer med representanter från alla berörda yrkeskategorier och tre workshops – resulterade i ett förslag med en mix av olika slags arbetsplatser där behovet utifrån arbetsuppgift styr vilken plats man väljer. Varje enhet och team har en given hemvist. Däremot finns inte fasta, personliga arbetsplatser.

Nedanstående principer har varit vägledande vid utformningen:

- De neutrala samtalsrummen används för alla möten med patienter och eventuella närstående.
- Kraven på sekretess ska beaktas.
- En god arbetsmiljö ska främjas.
- Det ska finnas en flexibilitet som beredskap för organisationsförändringar, nyrekrytering etc.
- Det tvärprofessionella arbetet ska stärkas.
- Lokalerna ska vara attraktiva för kommande generationers medarbetare.
- Resurseffektiv användning av lokalerna.

ECT

Psykiatrins kvarter kommer att rymma den elektrokonvulsiva behandlingen (ECT) som idag utförs inom anestesiklinikens lokaler på en annan del av sjukhusområdet. Denna förändring är ett önskemål från brukarföreträdare. De beskriver den starkt negativa upplevelsen av långa, utlämnande transporter på bår som man idag tvingas till för sin behandling. Genom att placera ECT inom kvarteret får patienterna sin behandling på ett lugnt och säkert sätt i en trygg och välbekant miljö.

IT-lösningar

Kravet på IT, telefoni och tillgänglighet förändras och lösningarna behöver bli mer flexibla än idag, bland annat beroende på tillkomsten av jämlika samtalsrum. Utifrån IT- och dokumentationsperspektiv ska det finnas förutsättningar att dokumentera tillsammans med patienten för att skapa en större delaktighet för patienten i sin egen vård och behandling. Oavsett i vilken miljö medarbetare arbetar ska man kunna nyttja IT och telefoni på ett ändamålsenligt och användarvänligt sätt. Utöver detta behöver det finnas lösningar som gör att behandlare på ett enkelt sätt kan visa var man befinner sig rent fysiskt, för exempelvis kollegialt utbyte.

Därutöver måste det finnas bokningssystem som kan hantera bokning av rum som är kopplat till person och/eller funktion. Systemet måste också hantera att man med lätthet vet var patienten befinner sig och vart han eller hon ska inom kvarteret. Modern IT ger också möjligheter att skapa en kreativ forsknings- och utvecklingsmiljö för medarbetare och studenter.

Campus – ny verksamhet i kvarteret

SÄS har ett omfattande utbildningsuppdrag. När det gäller verksamhetsförlagda utbildningar har sjukhuset en genomströmning av ungefär 1500 studerande årligen. Nuvarande utbildningslokaler är svårtillgängliga och kommer inte att räcka för framtida uppdrag. Därför skapas ett campusområde inom psykiatrins kvarter, med grupprum, undervisningslokaler för föreläsningar och lunchhörna för dem som är under utbildning.

Genom detta synliggörs vårt stora utbildningsuppdrag och skapar ändamålsenliga, lättillgängliga lokaler. Campus utvecklar och stärker den pedagogiska kompetensen och skapar förutsättningar för nätverk för både studenter och personal som arbetar med utbildning.

- Alla verksamhetsförlagda utbildningar samlas under samma tak, med samlad kompetens gentemot våra lärosäten.
- Effektivt utnyttjande av lokaler, material och kompetenser.
- Nav för interprofessionellt lärande. En gemensam träffpunkt för våra studenter.
- Studenterna vet var de ska ha sina utbildningar, var de kan träffa utbildningsteamets personal, var det finns arbetsplatser för examens- och projektarbeten och annat.
- Nöjda studenter ger ett större rekryteringsunderlag.

Tomt

Fastighetsägare och byggrätt

Västra Götalandsregionen äger hela sjukhustomten som omfattar 35,5 hektar. Den nya byggnaden (byggnad 22) kommer att ersätta byggnad 23 (nuvarande BUP) och sammanlänkas med byggnad 24 (VUP) och byggnad 35 (personalmatsal och konferenslokaler). Det krävs inget markförvärv för projektet.

Gällande detaljplan för SÄS Borås är fastställd 1977. Byggrätten vid nybyggnadsområdet medger bebyggelse för allmänt ändamål och föreslagen byggnad inryms inom detaljplanen.

Trafik och parkering

Idag kör man in på sjukhusområdet via två huvudstråk, Klinikvägen i väster och Samaritvägen i öster. Dessa två gator övergår i norr i varandra och gör att man kan köra runt hela sjukhusområdet. Psykiatrins kvarter ligger på Samaritvägens östra sida relativt centralt i området.

För att prioritera för gående och cyklister kommer Samaritvägen att utformas som lågfartsgata (gårdsgata) förbi psykiatrins kvarter. Behovet av parkering kommer att öka för både besökande och personal, vilket kommer att lösas genom utbyggnad och omdisponering.

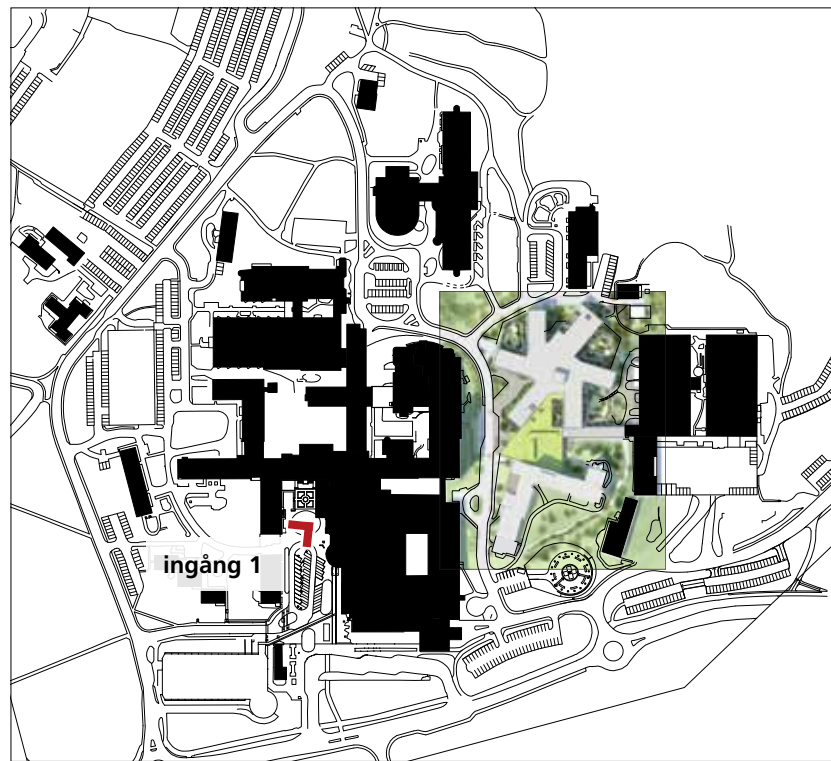
Tomt och markplanering

SÄS Borås är till sin karaktär och disposition ett ganska typiskt sjukhusområde. Byggnader från olika tidsepoker – den första invigdes 1930 – och utbyggnadsetapper har flätats samman i en förhållandevis grön och parkliknande miljö. I nordväst ansluter ett skogsområde som breder ut sig vidare norrut. Tomten för psykiatrins kvarter ligger i direkt anslutning till skogen, där det finns både promenadslingor och tennisbanor.

Läget ger naturligt kvarteret två karaktärssidor. Mot väster – entré- och angöringssidan – vänder man sig mot kvarterets mer ”urbana” del: dess kärna med entré, kommunikationsstråk och övrig verksamheter men som också har karaktären av ”hus i park”. Atmosfären här är varm, öppen och välkomnande med omsorg om detaljerna, och som också innehåller grönska och platser för vila och väntan.

Mot norr och öster ansluter man till en lugnare sida med närhet till och kontakt med det angränsande naturområdet. Det är här de olika utegårdarna för BUP, VUP och en särskild gård för rehabilitering ligger. BUP har även tillgång till en terrass på byggnadens tak.

Gårdarna har var och en sin egen identitet, utformad för aktivitet och vila, gemenskap och avskildhet, allt utifrån patienternas och verksamhetens behov. Gemensamt är att den karaktär som ansluter utanför tomten är den som vandrar in och knyter samman den nya anläggningen med sin omgivning. Såväl parkmiljön som skogen är i fri och ”vild” i sitt formspråk. I den yttre miljön skapas det genom friare geometriska former, val av växter, kompositioner och olika täthet och struktur i planteringarna.

Södra Älvsborgs sjukhus med psykiatrins kvarter.

En känsla av att man lämnar huset och verksamheten bakom sig för en stund infinner sig när man kliver ut genom dörren – man får en paus. Det är också många som får grönskan, såväl den vilda som den skapade, som utblick från rum högre upp i byggnaden. Tomten och byggnaderna ger sist men inte minst stora möjligheter att följa årstidernas och vådrets växlingar.

Situationsplan. Markplanering kring den planerade byggnaden.

Byggnad

Ett samlat och välkomnande kvarter för psykiatrisk öppen- och heldygnsvård

”Intentionen är att skapa ett samlat och välkomnande kvarter för psykiatrisk vård med en arkitektur som sätter människan i centrum”
(ur förstudien 2013)

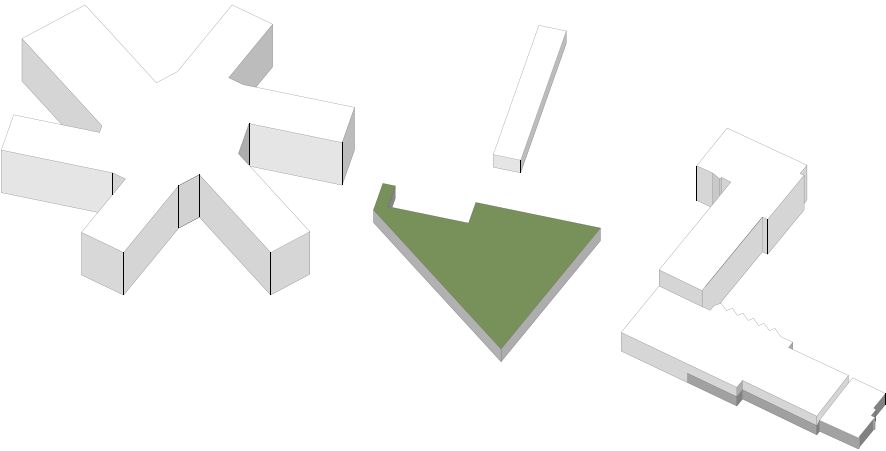
Arkitekturen främjar patientens tillfrisknande och steget tillbaka till det vardagliga livet genom att stödja självständighet, frihet och möjlighet till eget ansvar. Dessutom skapas en avstressande, lugn och säker arbetsmiljö för personalen och goda möjligheter till delaktighet och samvaro med närstående och besökare. Lokalerna utformas efter verksamhetens vision så att arbetet kan ske på ett effektivt sätt.

Vad är psykiatrins kvarter?

Psykiatrins kvarter består av en befintlig byggnad, byggnad 24, och två nya byggnader under den gemensamma beteckningen byggnad 22; stjärnan och torget med glasgången.

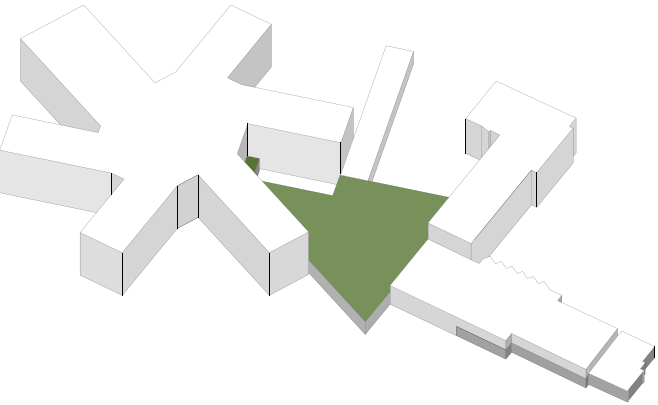
Stjärnan byggs efter rivning av byggnad 23, som idag rymmer barn- och ungdomspsykiatri.

Torget blir en ny viktig entré på sjukhuset. Det sammanlänkar byggnad 24 och stjärnan och skapar genom glasgången en förbindelse till restaurangen i byggnad 35.

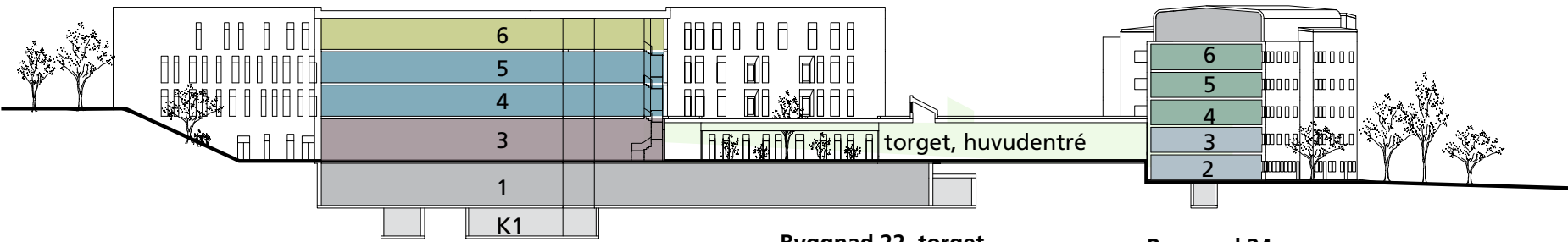

Byggnad 22, stjärnan + Byggnad 22, torget + Byggnad 24*

= Psykiatrins kvarter!

*Tandvården (gråmarkerad), ingår ej i projektet.

- Plan 6 BUP

Plan 4 och 5 VUP heldygnsvård

Plan 3 VUP akut, ECT, rehabilitering

Plan 1 teknik, rörpost, omklädning, förråd

Plan K1 kulvertplan
- Plan 4, 5 och 6 VUP öppenvårdsmottagning administration

Plan 3 VUP öppenvårdsmottagning samtal

Plan 2 VUP öppenvårdsmottagning samtal, dagvård

Verksamheter och flöden

Psykiatrins kvarter rymmer både öppenvård, heldygnsvård och akutmottagning för VUP och BUP samt kvartersgemensamma funktioner och lokaler för SÄS campus.

Efter en omfattande ombyggnation erbjuder byggnad 24 lokaler för VUP öppenvårds- och dagvårdsmottagningar samt personallokaler och administrativa ytor. Byggnad 22, stjärnan, innehåller lokaler för VUP:s akutmottagning och heldygnsvård samt BUP .

Inom stjärnan finns även lokaler för ECT (elektrokonvulsiv behandling) för patienter inom heldygnsvård och för polikliniska

behandlingar, samt gemensam rehabilitering för patienter inom heldygns- och öppenvård.

På torget finns kvartersgemensamma funktioner och flera lokaler för SÄS campus.

Byggnad 22, stjärnan, innehåller totalt sex våningar, varav två är kulvertplan under mark. Entréplanet i stjärnan ligger delvis i suterräng medan plan fyra till sex ligger helt ovan mark. Byggnad 22, torget, innehåller endast entréplanet medan byggnad 24 har ett kulvertplan (plan ett), ett suterrängplan (plan två) och plan tre till sex ovan mark.

Flöden genom kvarteret organiseras så att det stödjer verksamhetens behov, besökarens orientering och effektiva leveranser. De flesta besökare, personal och studenter kommer till kvarteret utifrån, genom entrébyggnaden.

Inom stjärnan finns det två publika trapp- och hisshallar som nås direkt från entrébyggnaden. Dessa trapp- och hisshallar används av VUP respektive BUP för att hålla flödena skilda. VUP-trappan är byggnadens huvudtrappa och de två VUP-hissarna är säng- och transporthissar för mat- och sängtransporter samt varuleveranser.

Byggnad 24 har en huvudtrappa och två hissar som ligger i nära anslutning till torget. En av hissarna är ny för att förbättra flöden och tillgängligheten inom byggnaden och entré direkt från torget. Inom byggnad 24 vistas patienter endast på plan två och tre. Från plan fyra till sex rör sig endast personalen.

Torget kommer att vara öppet under vanliga mottagningstider och under besökstider till VUP och BUP. Övriga tider släpper enheterna in besökare och patienter på torget via porttelefon.

BUP har även möjlighet att ta in egna patienter och besökare med särskilda behov direkt utifrån genom en mindre separat entré som leder till BUP:s hiss- och trapphall.

Flödet till restaurangen i byggnad 35 sker genom torget eller genom kulverten i plan ett.

Personal och studenter kan även nå kvarteret från källaren, plan ett. Här finns bland annat alla omklädningslokaler och kulvertkoppling till flera delar av sjukhuset. VUP:s och BUP:s trapp- och hisshallar inom stjärnan, och även huvudtrappa och hissar inom byggnad 24, nås från plan ett.

Besökare till VUP:s akutmottagning når enheten genom en separat entré, öppen dygnet runt. Till akutmottagningen finns även en separat blåljusentré för transporter med ambulans, polis eller eget fordon. Akutmottagningen har en intern korridor som kopplar enheten och blåljusentrén till VUP-hissarna, där det även kan ske transport av patienter i säng eller brits.

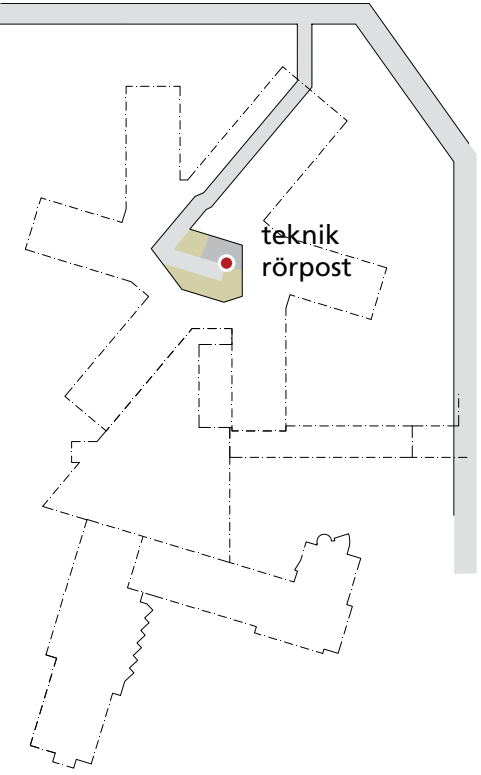
Logistik

Transporter till och från stjärnan, exempelvis av mat, avfall, varor, tvätt, städ, post, rörpost och läkemedel, sker genom ett logistiskt nav – en kärna i mitten av byggnaden – hela vägen från kulvertplan till översta våningen.

Leveranser till varje våningsplan sköts av Regionsservice utan att man behöver gå in i verksamhetens lokaler. Inom mittkärnan dimensioneras de stora VUP-hissarna för varuleveranser och framtida robotstyrda transporter, så kallade AGV-vagnar. I mittkärnan på vårdplanen finns störtar för tvätt och sopor, miljörum, station för rörpost, avdelningsförråd, avdelningskök, nisch för AGV-vagnar och uppställningsyta för mat- och städvagnar.

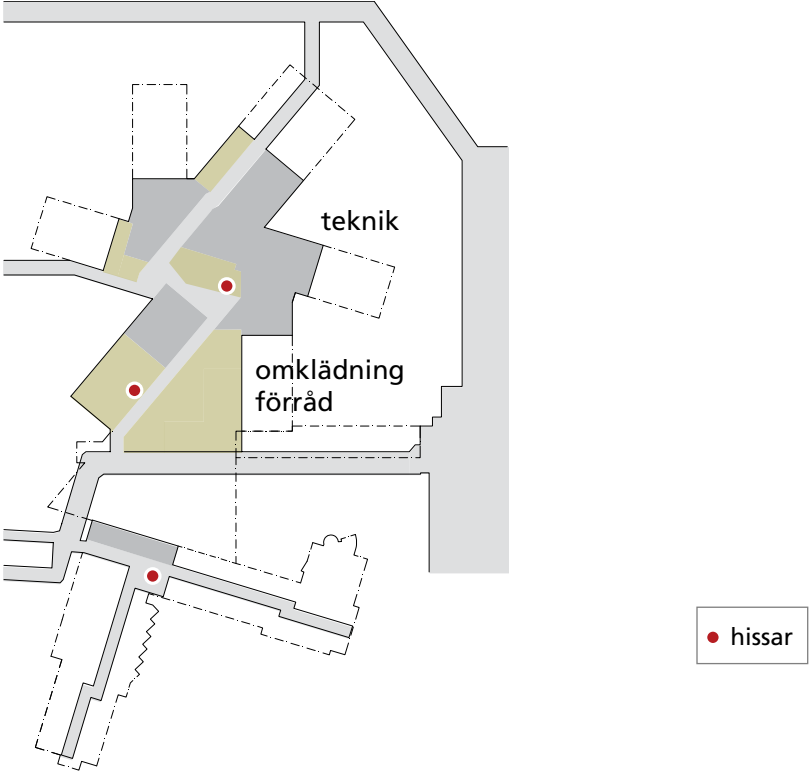
Kvarteret kopplas samman med sjukhusområdets rörpostsystem där en knutpunkt är i kulvertplan K1 där rörposten ansluter till varje våning i byggnad 22 och receptionen i byggnad 24.

Fakta om hur logistiken i byggnaderna ska lösas för mathantering, miljörum/avfallshantering, varuleveranser, tvätt, städ, rörpost och läkemedel finns i en logistikhandling som har tagits fram under systemhandlingsskedet.

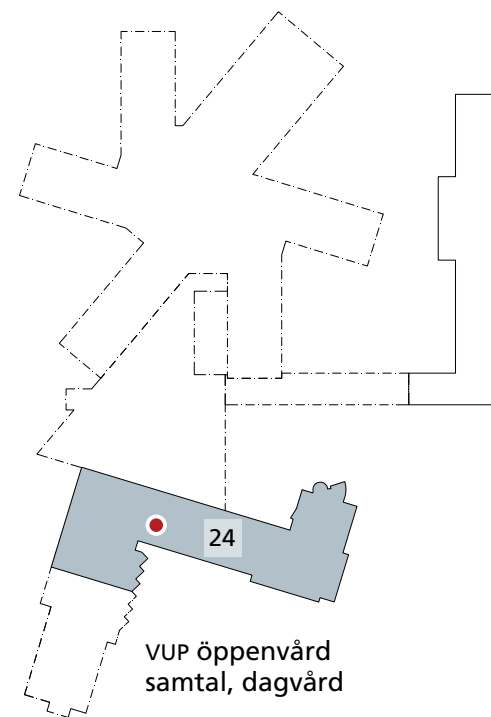
Plan K1

Detta kulvertplan knyter samman psykiatrins kvarter med sjukhusområdets teknikkulvertar. Här placeras miljörum och en ny knutpunkt för sjukhusområdets rörpostsystem. Kulverten och plats framför hissar dimensioneras för framtida AGV-transporter. Stjärnan är kopplad till plan K1 genom transporthissarna och en trappa.

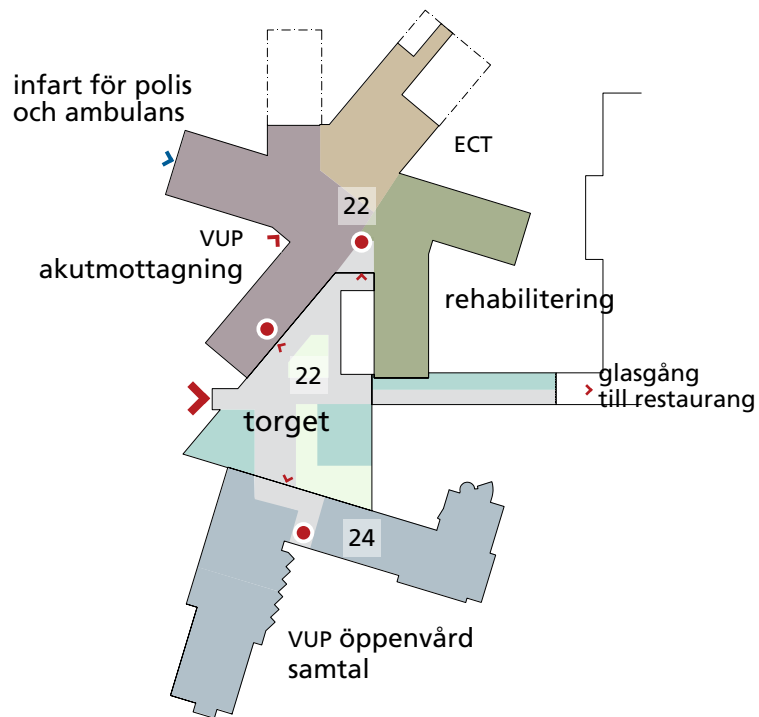
Plan 1

Detta är byggnadens tekniska våning. Här finns fläkt- rum, elförsörjning, vatten- och värmeförsörjning men också omklädningsrum för personal och studenter samt förråd för verksamheten. Plan ett kopplar ihop byggnad 24 och stjärnan med varandra och med övriga sjukhuset i flera riktningar.

Plan 2

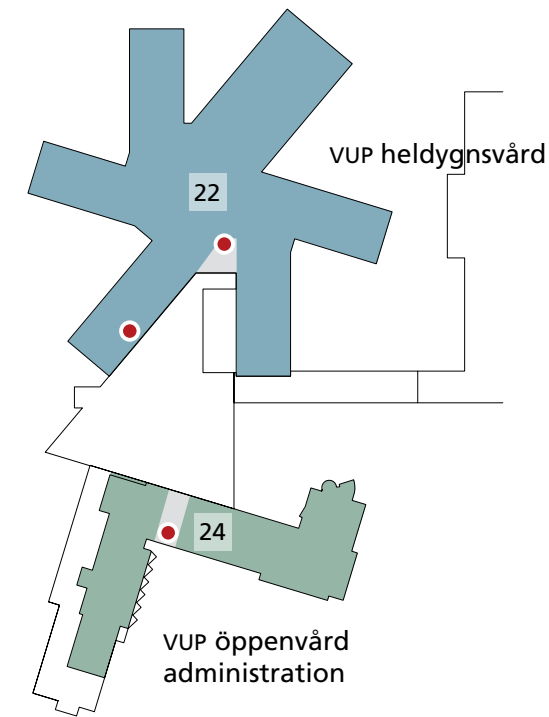
Detta plan finns endast inom byggnad 24 och innehåller lokaler för vuxenpsykiatrins öppenvårdsmottagningar och dagvård samt utrymme för personal. Delar av plan två rymmer även tandvården, som inte ingår i projektet.

Plan 3

Entréplanet binder ihop hela kvarteret och genom glasgången även sjukhusets restaurang. På torget finns kassa/incheckning med väktarfunktion och sekretariat, digital incheckning, väntrum inklusive lekyta, ett litet café och rum för brukarorganisationer. Torget är hemvist för SAS campus med lokaler för undervisning, grupparbete, studiesal, matsal för studenter och personer med utbildningstjänster samt administrativa ytor för lärare.

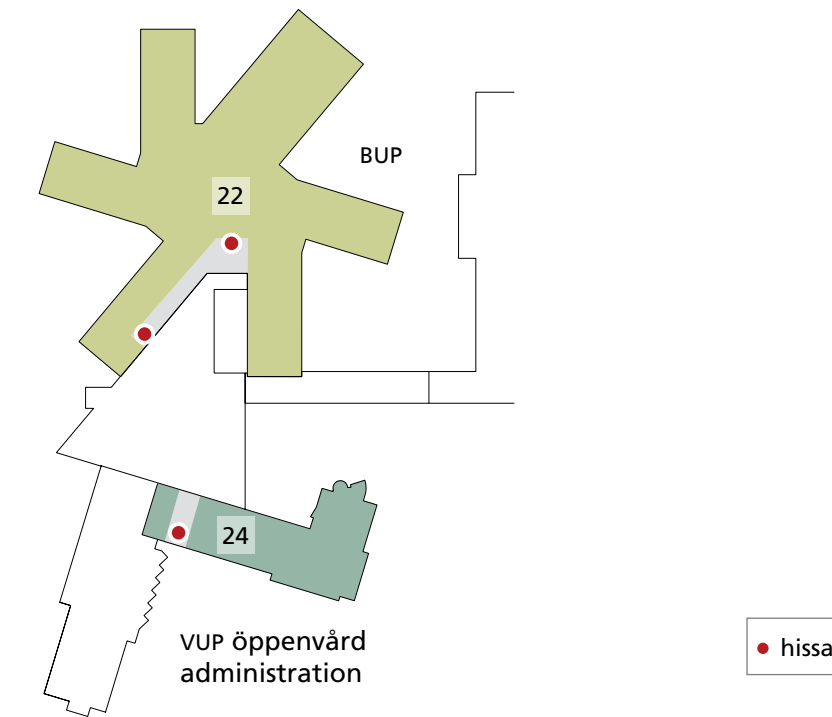
Besökare och patienter till VUP och BUP inom stjärnan har tillgång till två separata hiss- och trapphallar som nås från torget. Plan tre, inom byggnad 24, rymmer samtalsrum och väntrum för VUP:s öppenvårdsmottagningar. Inom stjärnan finns lokaler för VUP:s akutmottagning, ECT och rehabilitering.

Plan 4 och 5

Dessa plan i byggnad 22 rymmer totalt fyra vuxenpsykiatriska vårdavdelningar, två avdelningar per plan. Varje avdelning har 18 patientrum, uppdelade i tre vårdmoduler. Planen är nästan identiska men med skillnaden att plan fyra har direkt markkontakt till de två avskärmade VUP-gårdarna som även nås via trappa och hiss från plan fem. Våningsplanen nås via huvudtrappan och VUP-hissarna som mynnar i en ljus foajé på varje plan.

Inom byggnad 24 finns administrativa lokaler för VUP:s öppenvårdsmottagningar.

Plan 6

I byggnad 22 finns lokalerna för BUP:s verksamhet: akutmottagning, akutavdelning, neuropsykiatrisk mottagning, mellanvård, administrativa ytor och lokaler för personalen. Planet nås via BUP:s trappa och hiss. I det norra benet finns en stor terrass för hela verksamheten och en mindre hiss och trappa för att nå BUP-gården på markplanet. Modulen för patienter som vårdas på avdelningen enligt lagen om psykiatrisk tvångsvård (LPT) har tillgång till en egen avgränsad terrass. På plan sju, takplanet, finns hissmaskinrum som nås via internt trappa. De är också vägen för åtkomst till tak.

Inom byggnad 24 finns administrativa lokaler för VUP:s öppenvårdsmottagningar.

Säkerhet

Säkerhetsfrågorna är särskilt centrala inom psykiatri och har hanterats i en särskild grupp som i samråd med övriga programgrupper tagit fram ett separat säkerhetsprogram. I gruppen ingår representanter från verksamheten, SÄS lokal- och säkerhetsavdelning, Västfastigheter, White arkitekter och tekniska konsulter.

Utformningen ska bidra till en trygg och säker arbetsmiljö för personalen och ska så långt som möjligt förebygga risk för suicidförsök och våldsam beteende hos patienter. Dessutom ska säkerhetsåtgärderna försvåra möjligheterna att smuggla in droger eller föremål som patienterna kan skada sig själva eller andra med.

Säkerheten bygger på en kombination av åtgärder av olika slag. Vissa är kopplade till verksamhetens rutiner, personalens kvalifikationer och kännedom om patienterna och ytterligare andra till byggnaderna och dess tekniska installationer. Säkerhetsprogrammet beskriver de fysiska åtgärderna.

Omhändertagande av patienter som anländer med polis eller ambulans, och som kan vara påverkade och starkt utagerande ställer särskilda krav på lokalerna. För att skydda såväl patienter som personal, och för att undvika skador, skapas rejäla utrymmen där ingripanden och tvångsåtgärder kan bli aktuella. Till dessa hör också trappor och hissar. Likaså finns reträttvägar och genvägar för personalförstärkningar vid larm. Byggnaden utformas dessutom för att förhindra anlagda bränder och rymningsförsök.

En viktig princip är indelningen i så kallade säkerhetsnivåer A-E, där A som är den högsta säkerhetsklassningen omfattar utrymmen där patienter ofta vistas ensamma, framförallt i vådrummen. Där finns ett antal tekniska krav som ska uppfyllas i syfte att ingen ska kunna skada sig själv eller förstöra fast och lös inredning. Andra säkerhetsfrågor som ingår är bland annat brandskydd, överfallslarm, sprinklersystem, inbrottslarm, tekniska larm och passagesystem.

En annan utgångspunkt är att säkerhetsåtgärderna ska vara så ”osynliga” som möjligt. Lokalernas utformning och hela psykiatrins kvarter ska ha en läkande och lugnande inverkan. I de fall det kan bli konflikt mellan vad som betraktas som en läkande och en säker miljö bör strävan vara att så långt som möjligt ge företräde åt målet att skapa en lugn och trygg miljö. Alltför påtagliga säkerhetsanordningar kan bli kontraproduktiva.

Läkande arkitektur

Under det senaste decenniet har frågan om arkitekturens läkande egenskaper väckt allt större intresse i Sverige. Erfarenheter och nya forskningsrön visar på ett starkt samband mellan den fysiska vårdmiljön och patienternas välbefinnande och återhämtning. Utöver de rent funktionella aspekterna av byggnader är det viktigt att väga in vårdmiljön. Inom psykiatri, där patienter ofta stannar under en längre tid, har dessa frågor stor betydelse.

White arkitekter har stor erfarenhet av byggnader för psykiatri, erfarenheter som nu också är föremål för forskning. Det sker genom arkitekt Stefan Lundins doktorandtjänst vid Centrum för vårdens arkitektur, Chalmers tekniska högskola. I projektet psykiatrins kvarter bevakar han frågorna kring läkande arkitektur.

I projektet för Sahlgrenska Universitetssjukhuset, Östra sjukhuset i Göteborg, färdigt 2007, utfördes en analys av den statistik som redovisade omfattningen av tvångsåtgärder gentemot patienter före respektive efter flytten till de nya lokalerna. En betydande minskning noterades av både tvångsmedicinering och bältesläggning. Det fanns anledning att tro att minskningen var relaterad till den fysiska miljöns utformning.

Arkitekttävlingen och förstudien

År 2011 vann White arkitekter arkitekttävlingen om psykiatrins hus på Södra Älvsborgs sjukhus. Syftet med tävlingen var att få förslag till en nybyggnad på byggnad 23:s tomt.

Ur juryns utlåtande:

”Förslaget är väl genomarbetat med en presentation som visar kunskap och inlevelse i byggnadens framtida verksamhet. Huvudidén med en byggnad i y-form är tilltalande och ger en funktionell lösning och goda sambandsmöjligheter för vårdavdelningarna. Att förlägga byggnaden i samma riktning som hus 24 och inte följa sjukhusets huvudriktning skapar en sammanhållen psykiatri och en angoringsyta framför huvudentrén. Byggnaderna har en modern och fräsch utformning med en egen identitet som samspelar väl med sjukhuset i övrigt”.

Under programarbetet 2011-2013 förstärktes projektets ambition att skapa ett samlat kvarter. Under 2013 gjordes en ny förstudie där projektet berikades med torget och glasgången för att stärka sambandet mellan öppen- och heldygnsvården och för att skapa en värdig och välkomnande entré till hela kvarteret.

Övergripande gestaltningsprinciper

Redan inför arkitekttävlingen 2011 inledde White arkitekter en designprocess för att identifiera huvudprinciper som skapar en optimal och läkande psykiatrisk vårdmiljö.

Genom workshops och intervjuer samlade projektgruppen kunskap och erfarenhet från interna kompetenser (arkitektur, landskap, vård, forskning, hållbarhet, säkerhet), representanter från vårdprofessionen (vårdare, sjuksköterskor, läkare) och representanter från olika psykiatriska brukarorganisationer. Projektgruppen konkretiserade sedan kunskapen i sex gestaltningsprinciper:

Småskalighet och variation

När man närmar sig kvarteret får det inte upplevas som en storskalig institution. Interiört undviks långa och monotona korridorer och mindre enheter skapas. Stjärnan anpassas till tomtens unika kvalitéer och varierade topografi.

Byggnaden är inbäddad i grönska och i sluttande terräng samtidigt som interiören får skiftande vyer mot naturen och varierade dagsljusförhållanden. Torget är småskaligt, i ett plan, som ett mellanrum mellan byggnad 22 och byggnad 24.

Frihet och möjlighet till social interaktion

Patienten ska ha möjlighet att välja enskildhet eller olika grader av socialt umgänge. Därför finns olika rum; det lilla allrummet, stora dagrum, aktivitetslokaler samt gårdarna. Vårdrummet är den privata vrån där enkelrummen har balkonger och fönster mot naturen.

Exempel på utemiljö.

Delaktighet

Patienter, personalen och närstående är jämlika och delaktiga i vården. Rummen för samvaro dimensioneras så att personal och närstående kan umgås tillsammans med patienterna och i samtalsrummen kan jämlika möten ske.

Säker och läkande vårdmiljö

En viktig, och för utformningen avgörande fråga, är säkerheten. Hur säkerheten utformas har stor betydelse för hur psykiatrins kvarter upplevs. Därför ska säkerhetsanordningar vara så diskreta som möjligt för att inte i onödan påminna den sjuke om dess belägenhet och för att undvika att hot- och våldsbeteenden triggas.

Ljusa miljöer

Dagsljuset har en läkande effekt och lokalerna utformas för att dra nytta av väderstrecken. Gårdarna leder ljuset längst in i lokalerna och mitt i avdelningens hjärta erbjuder dagrummen dagsljus, varierande utblickar och grönska som skapar en känsla av frihet i alla våningsplan.

Skiftande utemiljöer

Landskapet gestaltas så att det kan upplevas på flera olika sätt. Gårdarna erbjuder sinnesupplevelser, inbjuder till aktivitet och uppmuntrar till kontakt mellan människor. Gårdarna har naturkaraktär och avslutas mot omgivningen med transparenta skärmar för att hindra rymning med också för att ge känslan av frihet och utsikt. En slingrande stig till naturområdet skapar möjlighet till promenader och en mer aktiv gård gestaltas i anslutning till rehabiliteringsenheten.

Exempel på konst i Tehuset, SÄS senaste nybyggnation som invigdes 2010.

Konstnärlig gestaltning

Västfastigheters konstenhet deltar tidigt i projektet med att ta fram ett konstprogram tillsammans med Södra Älvsborgs sjukhus.

Konsten tillför de olika miljöerna en humanistisk, estetisk, poetisk och existentiell dimension. Konsten påverkar oss på flera sätt: sinnligt, känslomässigt, rumsligt, fysiskt och intellektuellt.

Samspelet mellan konst, arkitektur och omvårdnad är av stor vikt för att främja hälsa och välbefinnande hos patienter, närstående och personal. Konstens uppgift är att skapa en vårdmiljö med omtanke om hela människan.

Ett övergripande krav på konsten är att den är väl utförd, både tekniskt och innehållsligt och att den är beständig.

Konsten, både i byggnader och utomhus, förvaltas av Västfastigheter när arbetet är klart.

Y-modellen och uppbyggnad av stjärnan

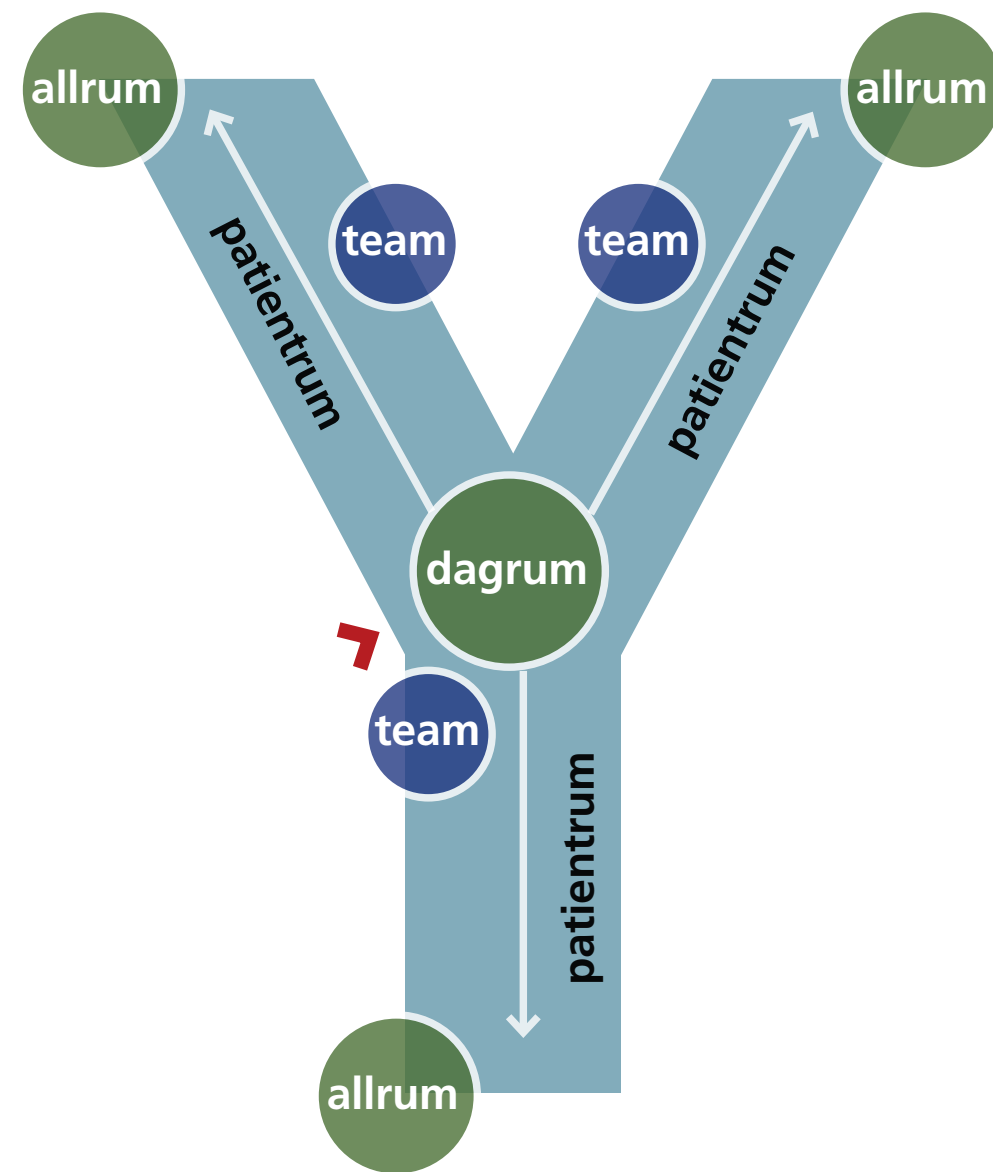
Y-modellen ligger som plankoncept för en VUP vårdavdelning. Y-modellen och kopplingen av två vårdavdelningar per plan ger byggnad 22 dess stjärnform.

Varje avdelning består av tre vårdmoduler och i varje vårdmodul finns sex patientrum. Avdelningen har en y-form, där varje ben rymmer en vårdmodul. Mittpunkten är avdelningens nav, där entrén till avdelningen, avdelningens stora dagrum och flera gemensamma utrymmen finns. Ingen vårdmodul behöver passeras för att nå en annan då alla nås från dagrummet. I varje modul, utöver patientrum, finns teamstation, teamrum, allrum och balkong. Från ett av teamrummen kan bevakning ske av alla vårdmoduler, så här bemannas avdelningen under natt- och jourtid.

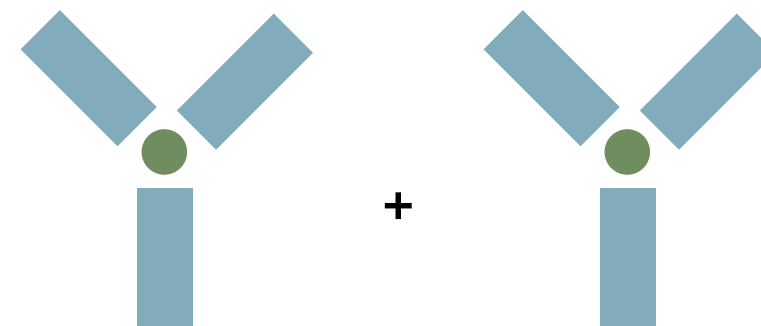
Två y-formade vårdavdelningar grupperas per plan och formas efter tomtens förutsättningar. Dessa två flyglar skapar en stjärna med sex ben där det norra benet är bredast och rymmer gemensamma administrativa ytor och personalutrymmen.

I mitten av stjärnan finns det ett logistiskt nav som samlar servicefunktioner, gemensamma lokaler samt två transporthissar som kopplar alla våningar till kulvertplanen.

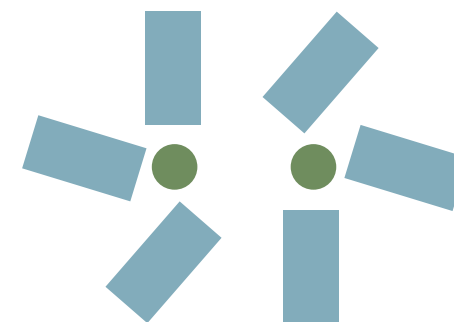
I stjärnans södra del, utanför avdelningarnas entréparti och mitt emot hissarna, finns huvudtrappan, en ljus foajé och en arbetsplats för koordinatören som ger ett personligt bemötande. Foajén ansluter till torget på entréplanet.

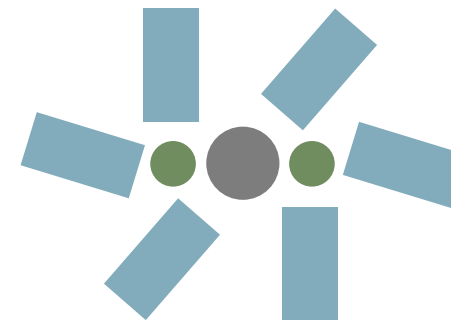
Ett "Y" med tre vårdmoduler utgör en avdelning.

Två avdelningar på varje plan...

grupperas som en stjärna...

...kring ett logistiskt nav.

Kvarterets gestaltning och val av material

Gestaltningen baseras på de övergripande principerna för läkande arkitektur som har varit vägledande för all utformning, från den första volymskissen till val av material och detaljer.

Kvarteret består av två större byggnadsvolymer och en lägre volym mellan dem som är torget. För att hålla ihop kvarteret har både byggnad 22 och byggnad 24 puts av samma typ och kulör. I båda byggnaderna är fönstren som öppningar i en mur och storleken på fönster och glaspartier är olika. Båda byggnaderna är täta och massiva medan torget är lätt och transparent.

På insidan finns en konsekvent användning av trä för väggbeklädnad, stomme eller golv i valda delar. Trä är ett naturligt och varmt material som binder ihop kvarteret och skapar en ombonad och avstressande miljö.

Färgsättning bidrar till att synliggöra olika platser och hjälpa till i orienteringen. Färgskalan är hämtad från naturen och har milda kulörer.

Valda material och detaljer möter de krav som ställs på moderna vårdbyggnader. Det handlar om krav på hygien, städbarhet, drift, tillgänglighet, hållbarhet och miljö. Smarta materialval och robusta detaljer garanterar även ett vackert åldrande.

Nedan finns en fördjupad beskrivning av kvarterets byggnader samt deras interiör och exteriör.

Gestaltning byggnad 22, torget

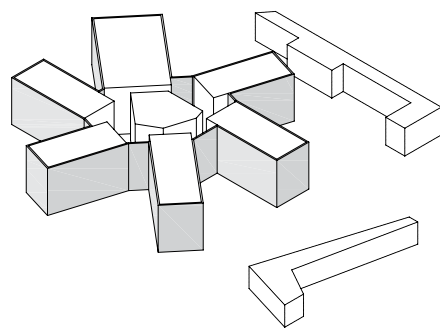
Torget är benämningen på entrén in till kvarteret för den psykiatriska vården. Det binder ihop byggnad 22 och 24 och ska ge en välkomnande känsla för både patienter, närstående, studenter, personal och andra besökare till området.

Exteriören är öppen, tydlig, småskalig och välkomnande. Interiören är ljus, varm och lättorienterad.

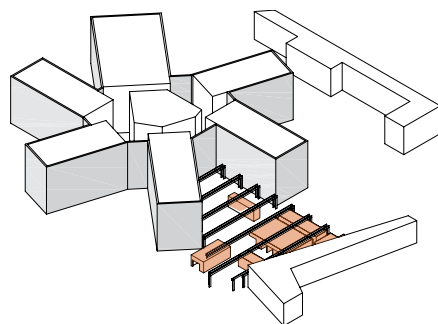
Gestaltningen följer dessa principer:

- Torget är ett mellanrum mellan byggnad 22 (stjärnan) och byggnad 24. För att öka tydligheten och möjligheten att orientera sig är de yttre fasaderna på stjärnan och byggnad 24 synliga från torget.
- Området delas upp i mindre volymer, gestaltade som träboxar. Däremellan skapas tydliga stråk till byggnad 24, byggnad 22 och byggnad 35 (personalmatsalen. Synliga träpelare och träbalkar samspelar med boxarna och ger en varm och gedigen karaktär.
- Träpelarna utgör även fasadens bärande konstruktion. Fasaden är en tunn och transparent hinna av glas som omsluter torget. Vindfånget annonserar sig tydligt som en fristående volym.
- Torget är en låg byggnad vars tak blir synligt från stora delar av kvarteret och omgivande byggnader. Att taket blir grönt är därför viktigt. Lanterniner i taket förstärker orienterbarheten och ger ett vackert dagsljus.
- För att få maximal rumshöjd i stråken och väntrummen har nedpendlade undertak valts bort och istället finns synliga installationer mellan träbalkarna.

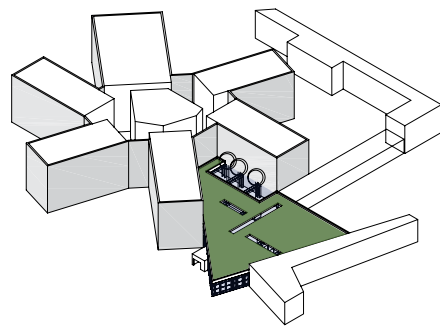
- Cementmosaik är golvmaterialet i stråk och väntrum och har fördelen att det kan läggas i stora ytor, är slitstarkt och har oändliga variationer i färg och mönster.
- På torget finns en plats för en större lekskulptur som bidrar till en barnvänlig miljö. Leksulpturen utvecklas som ett särskilt konstuppdrag.

1. Torget är ett mellanrum i interiören mellan byggnad 22 och 24.

2. Torget är uppdelat i mindre volymer, gestaltade som träboxar.

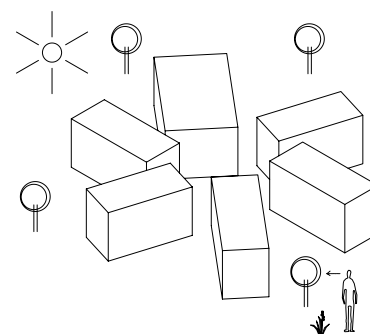

3. Fasaden är av glas och taket är grönt.

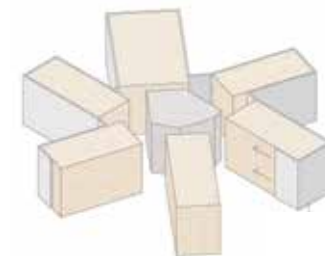
Gestaltning byggnad 22, stjärnan

Stjärnformen skapas genom mindre enheter i en y-modell. Känslan av en storskalig institution försvinner och delar kan bäddas in i topografin som ger utblickar och dagsljus. Stjärnans utsida och insida hänger ihop och bildar en helhet.

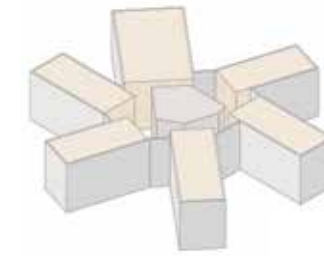
De sex byggnadskropparna, som stjärnan består av, är trävolymen. Ett yttre skal av varmgrå puts sveper runt de sex volymerna och binder samman dem till en byggnad. Inne i byggnaden är trämaterialiet framträdande.

1. Byggnaden bryts ner i mindre enheter enligt y-modellen.

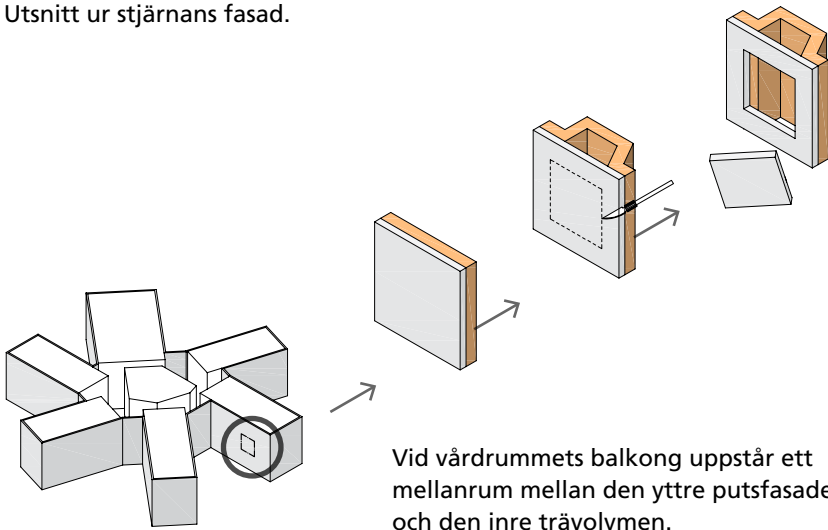
2. Byggnadskropparna utgörs av trävolymen.

3. Ett yttre skal av grå puts sveps runt.

Utsnitt ur stjärnans fasad.

Vid vådrummet balkong uppstår ett mellanrum mellan den yttre putsfasaden och den inre trävolymen.

Vådrummet

Vådrummet är patientens egen oas. Stor vikt har lagts vid att erbjuda varje patientrum möjlighet till dagsljus och frisk luft. Här uppstår en svår balans att väga säkerhetsaspekterna mot den läkande arkitekturen. Även hygien- och tillgänglighetskrav har varit avgörande i utformningen av rummet. Se bild sidan 14.

Vid patientrummets balkong uppstår ett mellanrum mellan den yttre putsfasaden och inre trävolym. Balkongens väggar kläs i träpanel som kontrasterar mot putsfasaden. Det stora antalet patientrum ger stjärnans fasader karaktäristiska uttryck med varma träburspråk urgröpta ur en putsfasad.

Interiört präglas patientrummet av träkaraktären i fasadväggen och är i övrigt avskalat med hållbara och lättstädade material, tåliga detaljer och en lugn färgskala. Ett antal patientrum inom BUP-avdelningen är extra stora för att ge övernattningsmöjlighet för närstående.

Dagrummet

Dagrummet är avdelnings hjärta. Här samlas man för att äta, titta på tv och umgås med andra. Tack vare husets stjärnform är det stora dagrummet naturligt uppdelad i olika zoner som ger varierade utblickar, är orienterade mot olika väderstreck och möbleras utifrån sin funktion. Gestaltningen bidrar till en ombonad, ljus och trygg miljö med god akustik.

I dagrummet blir träboxarna synliga som väggbeklädnad. Golv-mattan har en varm kulör och undertaket är ett perforerat gipsundertak.

Glasfasaderna mot gårdarna är fasadpartier i aluminium, sammanhållna i en tydlig ”ram” skuren ur putsfasaden.

Från dagrummet nås de tre modulerna inom avdelningen. En genomtänkt färgsättning av korridorerna ger avdelningar individuella intryck och karaktär åt den enskilda modulen samtidigt som den bidrar till orienteringen.

Allrummet

I gaveln på varje vårdmodul erbjuds patienter ett mindre rum för samvaro. Detta rum är mindre än dagrummet och har utgång till en inglasad balkong. Här återkommer trämaterialiet i väggarna, både i rummet och på balkongen.

Glasfasaden vid balkongen är ett fasadparti i aluminium med samma karaktär som dagrummets fasad. Fasadpartiet ligger även som avslutning av korridoren; man rör sig alltid mot ljuset vilket är viktigt för orientering och välbefinnande.

Trappor och foajéer

Särskild omsorg har lagts i gestaltningen av huvudtrappan. Redan i entréplanet är huvudtrappan inbjudande för att uppmuntra till rörelse. Huvudtrappan är så öppen och transparent som möjligt med hänsyn till säkerheten. Vid trappan finns möjlighet till konst som kan synas i alla våningar.

Trappan är placerad vid fasaden i direkt anslutning till den ljusa foajén som finns på varje våning. Här finns även en arbetsplats för koordinator..

Gårdar och BUP-terrass

De två BUP-gårdarna kräver avgränsningar som tillgodoser säkerheten och samtidigt ger dagsljus och möjlighet till utblickar. Dessa skärmar gestaltas med glas och bärande träkonstruktion som påminner om torgets fasad. Lösningar för insynsskydd genom en ytbehandling av glaset studeras i senare bearbetning.

BUP-planet har tillgång till en stor takterrass som BUP-enheternas patienter kan nyttja för utevistelse av olika slag, exempelvis att fika, spela spel med mera. Terrassen avgränsas med hänsyn till säkerhet. Fasaden runt terrassen är i puts med större fasta glaspardier, liknande övriga fasader.

Allrum finns i gaveln på varje modul och har utgång till en inglasad balkong.

Dagrummet är avdelningens hjärta.

Gestaltning byggnad 22, glasgången

Glasgången binder samman torget med restaurangen i byggnad 35 och är det stråk där lunchgäster rör sig. Söder om glasgången finns en vacker grönskande kulle som bibehålls. Stora glaspartier mot grönskan gör promenaden mot matsalen till en vacker upplevelse. Glaspartierna bärs upp av samma typ av träpelare som används på torget. Längs gångens norra sida finns grupprum och föreläsningssalar för studenter. Grupprummen är ”träboxar” enligt samma princip som torget.

Gestaltning byggnad 24

Byggnad 24 är ett befintligt 1960-talshus. Det är dock viktigt att hålla ihop psykiatrins kvarter så att både de nya och det befintliga huset får samma dignitet.

Exteriört målas byggnaden i samma varmgrå kulör som byggnad 22, för att visuellt hålla ihop kvarteret. Fläktrum och plåtarbeten på taket målas i en ljusare grå kulör. Mot gården behålls tegelfasaden.

Interiört tas färgsättning och materialval upp från byggnad 22 men anpassas efter det befintliga husets förutsättningar. Trämaterialet återkommer som en röd tråd i kvarteret och används här främst på golvytor i form av en tålig industriparkett. Insida yttervägg får samma varmgrå kulör som utsidan, vilket ger en subtil fondeffekt och bidrar till orienterbarheten.

Viktiga stråk och väntrum får sobra naturkulörer. Väntrum placeras ljust mot husets södra fasad med utsikt mot den lummiga gården. Byggnadens entré från torget markeras med en extra bred

fasadöppning, i skarven mellan husets höga och låga del. Entréplanet ligger en meter över torgets och höjdskillnaden tas upp i en bred trappa. En ny hiss, som förbinder husets samtliga plan, når även ner till torget.

Byggnad 24 har låga takhöjder vilket förutsätter synliga installationer i samtalsrum. I korridorer och väntrum, som har en högre säkerhetsklass, får undertak och något lägre takhöjd accepteras. Möbler och textilier väljs för att både möta kraven på trivsel och städbarhet.

På plan fyra till sex finns endast administrativa lokaler och ett stort gemensamt personallunchrum med terrass. De övre planen har inga särskilda hygien- eller säkerhetskrav. Här utförs synliga vitlackerade installationer i samtliga rum för att maximera takhöjder.

Övrig gestaltning anpassas efter personalens arbetssätt, men viktiga element som till exempel trä och färgsättning behålls från övriga delen av kvarteret.

Entréplanet i byggnad 24 med väntrum och samtalsrum.

Konstruktion

Grundläggning

Grundläggningen av byggnadsstommen utförs med grundplattor och med längsgående sulor, på en sprängstensbotten. Hela grundläggningen dräneras.

Golvet är skilt från grundkonstruktionerna med isolerande och fuktskyddande lager av makadam, cellplast och plastfolie. Källarväggar av platsgjuten betong motfylls och vilar på grundsulor. Väggarna värmeisolerar med cellplast och fuktskyddas med en membranisolering och ett dränerande lager i återfyllningen närmast väggen.

Stomme

Nybyggad, byggnad 22

Stommen är ett nav av en pelar-balkstomme med bjälklag av plattbärlag som kvarsittande form som samverkar med en platsgjuten överbetong. Innerväggarna i betong går kontinuerligt från bottenplan upp till övre plan. Runt navet sträcker sig fem flyglar, jämt fördelade. Ytterväggarna är så kallade utfackningsväggar.

Stor omsorg läggs vid montaget för att få en tät klimatskärm. Kompletterande avvaxlingar görs av stålbalkar på stålpelare.

För att få en hög flexibilitet utförs bjälklag med stora och fria spännvidder. Bjälklagsbalkar integreras i bjälklagen för att uppta minimalt utrymme på bjälklagens undersidor.

Byggnad 22:s pelar-balkstomme.

Taket är ett isolerat bjälklag av TRP-plåt på en pelar-/balkstomme av stål. Isoleringen är av PIR och kilformad cellplast för att skapa ett fall i lutning på 1/40. Ovanpå isoleringen läggs ett tätskikt av bitumenduk. Genomföringar i taket görs med runda stålrör och tätstosar för att minimera fuktrisker och energiförluster.

Byggnad 22 och byggnad 24 binds samman av ett torg där stommen består av limträpelare och limträbalkar.

Ombyggnad, byggnad 24

Den befintliga stommen består av bärande ytterväggar, korridorväggar och tvärgående väggar. Väggar som rivs avväxlas med balkar av stål. Nya håltagningar i bjälklag för bland annat schakt avväxlas med balkar av stål. Ett nytt fläktrum byggs på taket och värmeisoleras.

Ytterfasaderna tilläggsisoleras.

Stabilitet

Byggnad 22

Navet stabiliseras genom vertikala, kontinuerliga väggar av betong, som exempelvis hisschakt. Flyglar stabiliseras via diagonalstag av stål i gavlar och vid schakt. I båda fallen sker stabiliseringen i kombination med skivverkan i bjälklag och yttertak.

Klimatskal

Stor vikt läggs på energihushållningen. Byggnadsstommens klimatskal har därför en stor andel värmeisolering samtidigt som stor omsorg läggs på att få en tät byggnad med få köldbryggor.

Täthet, infiltration

Byggnadens luftläckage vid nybyggnad får inte överstiga 0,20 l/(s·m²) omslutande area vid ±50 Pa tryckdifferens. Stor vikt läggs på utformning av elementskarvar och fogar.

U-värden, byggnadsdelar inkl. köldbryggor

Golv på mark	Up = 0,10 W/m² C
Källaryttervägg	Up = 0,10 W/m² C
Ytterväggar.....	Up = 0,11 W/m² C
Yttertak	Up = 0,06 W/m² C

Miljö

Miljömål

Miljömål för projektet kan sammanfattas enligt följande:

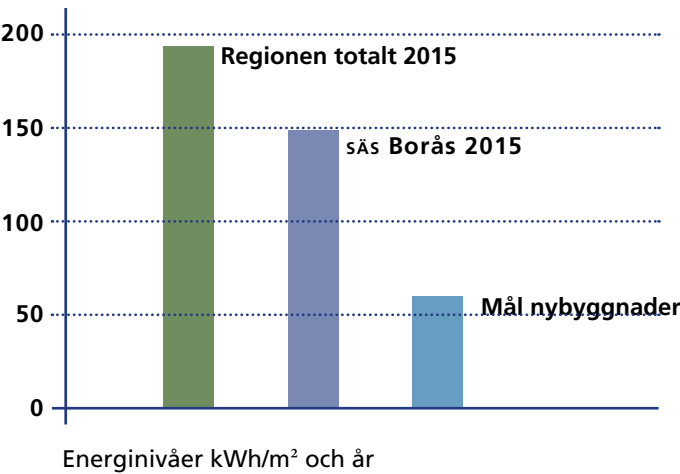
- Miljöbyggnad – preliminärt nivå Silver
- Innemiljö
  - Ljudklasser enligt Västra Götalandsregionens riktlinjer
  - Termisk komfort enligt Vf315 *Anvisning för termisk komfort*
  - God luftkvalitet enligt *Belok innemiljö*
- Byggvaror och metoder
  - Byggvarubedömningen
  - Livscykelperspektiv vid val av material och vara
  - Konstruktioner med minimal materialåtgång och restprodukter
  - Minimera klimatpåverkan från betong
  - Minimerad påverkan på inre och yttre miljö

Miljöprogram

För att säkerställa att miljömålen nås har ett miljöprogram ställts samman för projektet med uppföljningsaktiviteter för målen.

Miljöbyggnad

Nybyggnadsdelen (byggnad 22) följer Miljöbyggnad och med preliminärt mål Silver. Fördjupad bedömning samt eventuellt underlag för certifiering görs i nästa skede.

Energi

Bakgrund, måltal

Västra Götalandsregionens mål är att energiförbrukningen i regionens fastigheter, inklusive verksamhetens energianvändning, ska halveras till 2030 relativt 1995.

Prognos

Diagrammet visar energiprognosen för psykiatrins kvarter efter genomfört systemhandlingsskede.

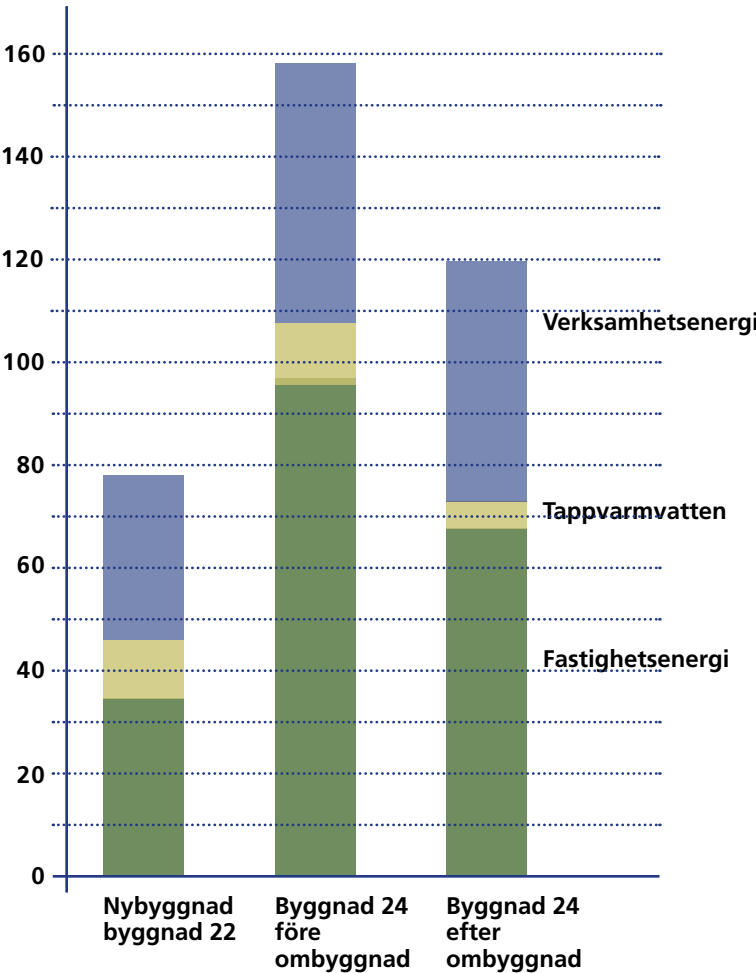
Nuvarande prognos indikerar en energianvändning på cirka 78 kWh/m² för nybyggnaden att jämföra med måtalet 60. Sammanfattningsvis kan man ändå säga att prognosen jämfört med förväntan och andra likvärdiga pågående projekt ser relativt bra ut och utgör en bra plattform för fortsatt projektering.

Byggnad 22 (stjärnan) är energimässigt mycket robust, med bra klimatskal och energiprestanda. Däremot utgör torget och förbindelsegången mot byggnad 35, en större utmaning främst på grund av de mycket stora glasytorna.

Energianvändningen i befintlig byggnad 24 kommer enligt beräknad prognos att minska med 25 procent efter ombyggnaden.

Energiförsörjning

Psykiatrins kvarter kommer att försörjas med fjärrvärme och fjärrkyla via sjukhusets distributionsnät.

Uppdelade prognoser kWh/m² och år.

Värme, ventilation och sanitet (vvs)

De nya och renoverade byggnaderna får sin huvudförsörjning av media från befintliga försörjningssystem på sjukhusområdet. Värme- och kylsystem för klimathållning baseras på vattenburen energitransport samt frikyla i uteluften. Systemen ger stor flexibilitet och generalitet vid framtida ombyggnationer utan att principiella förändringar i system behöver göras.

Inneklimat

Västfastigheters riktlinje *Termisk komfort* anger rekommenderade rumstemperaturintervall sommar respektive vinter för olika utrymmen och lokaler. Riktlinjerna gäller som dimensionerande förutsättningar för samtliga utrymmen varvid förbindelsegången mot byggnad 35 samt öppen torgyta innanför entrén kommer att betraktas som *Övrig kommunikationsyta*.

Säkerhet

Nybyggnaden har tappvarmvatten från beredningssystem som förhindrar uppkomst och spridning av legionellabakterier med hjälp av uppvärmning till 70 grader innan vattnet blandas till lägre temperatur och distribueras ut. Fokus kommer även att läggas på vvs-inredning i patientytor. Nybyggnaden kommer även att sprinklas.

Uppvärmning

Uppvärmningen sker huvudsakligen via konventionella vattenburna system med radiatorer eller konvektorer i rum där värmebehov finns. I patientrum finns möjlighet att värma med golvvärme.

Kylning

All tilluft kommer att kylas. Lokaler med stor och ryckvis återkommande personbelastning, där människorna är det dominerande värmetillskottet, förses med kyla via ventilationsluften. I dessa fall är ventilationen behovsstyrd. I rum med lägre personbelastning men med höga interna laster eller stor solinstrålning installeras kylbafflar.

Dagvatten

Utvändiga stuprör ska finnas för anslutning till sjukhusets befintliga nät.

Spillvatten

Spillvatten anslutes till sjukhusets befintliga nät.

System för el, data- och telekommunikation, transport och säkerhetssystem

Kraftförsörjning

För att skapa flexibilitet och robusthet förses fastigheten med en redundant försörjning. Även redundant UPS-försörjning installeras för att säkerställa kritiska funktioner och verksamheter.

Belysning

Belysningen på sjukhuset ska hjälpa till att skapa en tilltalande miljö och även bidra till att miljön känns trygg och välkomnande. Belysningen ska även skapa en god och varierad vistelsemiljö för patienten samtidigt som den är en funktionell del i vården.

Armaturer med energieffektiva ljuskällor väljs, ett högteknologiskt och flexibelt belysningsstyrningssystem installeras för ökad energieffektivitet.

Data- och telekommunikation

För kommunikation inom fastigheten och med omvärlden byggs ett strukturerat och redundant nät upp för datakommunikation. Även antenn- och högtalarsystem med mera installeras.

Transport

För transporter inom byggnad 22 installeras tre hissar varav två är säng- och transporthissar. Som komplement till detta finns tre hissar för lokala transporter från avdelningar till rastgårdar.

För transporter inom befintlig byggnad 24 installeras tre hissar varav två är säng- och transporthissar.

Ett rörpostsystem installeras med stationer på samtliga plan inom byggnad 22 och utvalda plan i byggnad 24.

Säkerhetssystem

Ett antal säkerhetssystem installeras för att stödja verksamhetens arbete.

Byggnaderna förses med ett automatiskt brand- och utrymningslarm samt ett komplett inbrottslarmsystem.

En passerkontrollanläggning med kortläsare finns för alla passager genom skalskyddet, in till avdelningen och andra utvalda rum.

Kallelsesignalsystem och överfallslarm installeras inom verksamhetsytor för att skapa trygghet för patienter och personal.

Tillgänglighet

För att skapa en tillgänglig byggnad så anpassas de tekniska systemen för detta. En god elmiljö skapas, höjden för montering av apparater definieras och ljussättningen sker medvetet – i kombination med färgsättning, dörrautomatik och hissar med talade meddelanden.

Västra Götalandsregionens riktlinjer och standard för *Fysisk tillgänglighet för personer med olika funktionshinder* följs i val av rumsstorlekar och rumsfunktioner. Det gäller i såväl programarbete som teknisk projektering.

Brandskydd

Byggnadernas brandskydd projekteras enligt BBR 22 och Västra Götalandsregionens brandskyddsstandard tillämpas för brand- och utrymningssäkerhet.

Lokalerna delas in i verksamhetsklasser som dimensionerar brandskyddet för verksamheterna. Verksamhetsklasserna är i huvudsak verksamhetsklass Vk5D (patientdelar), Vk2a (publika delar och dagverksamhet) och Vk1 (kontor och teknikutrymmen).

Från varje lokal eller avdelning finns minst två av varandra oberoende utrymningsvägar. Patientavdelningarna är låsta så utrymning sker med beledsagning av personal vilket ställer höga krav på ett organisatoriskt brandskydd. För att trygga säkerheten kommer även flera brandtekniska installationer att finnas.

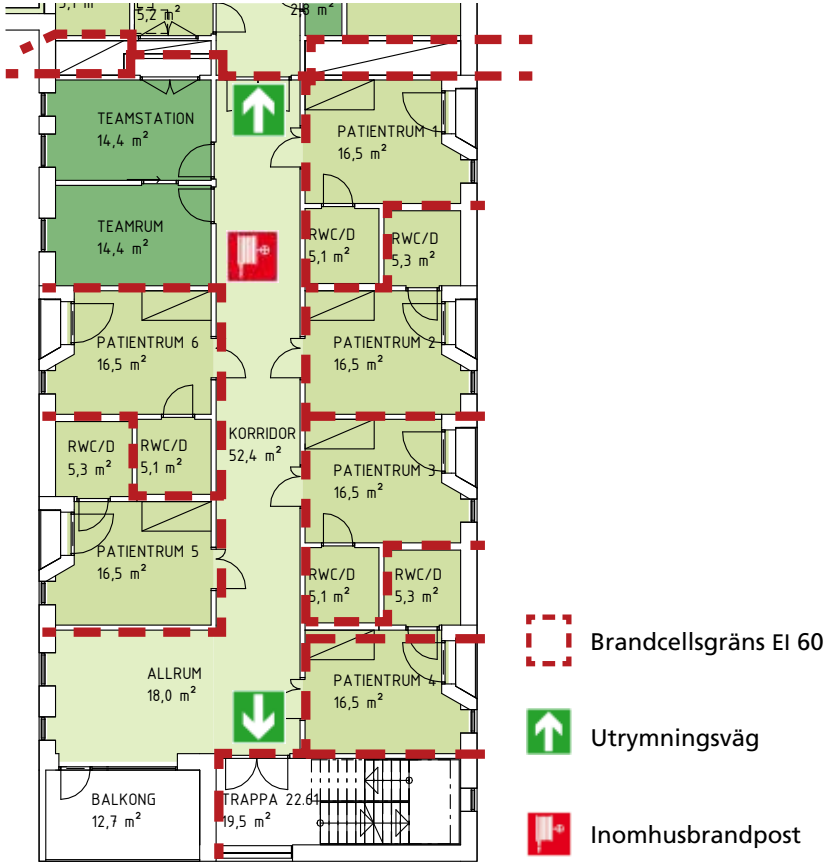
Byggnaderna delas in i brandceller i brandteknisk klass EI 60. Varje patientrum och varje modul i byggnad 22, är en egen brandcell.

Delar av ventilationsbrandskyddet utförs med fläkt-i-drift vilket minskar antalet brandgasspjäll.

Samtliga byggnader får ett automatiskt brandlarm enligt SBF 110:7. Brandlarmet aktiverar utrymningslarm, larm till räddningstjänst, stängning av branddörrar, ventilationsbrandskydd mm.

Byggnad 22 och torget förses med en automatisk vattensprinkleranläggning utförd enligt SBF 120. Systemet utformas så att risken, vid felaktig aktivering, minimeras inom avdelningarna.

Räddningstjänstens möjlighet att göra insatser beaktas. Byggnad 22 har exempelvis, med tanke på byggnadens placering, utrustas med en stigarledning för att underlätta en släckinsats. Dessutom utformas trapphus, hissar och kulvertar med brandgasventilation.

Brandsäkerheten för en modul med patienter.

Utrustning

Nuvarande utrustning inom psykiatrin är gammal och sliten. Det gäller inredningen i både vård- och kontorsmiljöer. Nyanskaffning har inte skett på många år. Utbyte och underhåll har skett via reparationer och tvätt av möbler, samt utbyte genom sjukhusets möbelförråd med stöd av ansvarig servicetekniker.

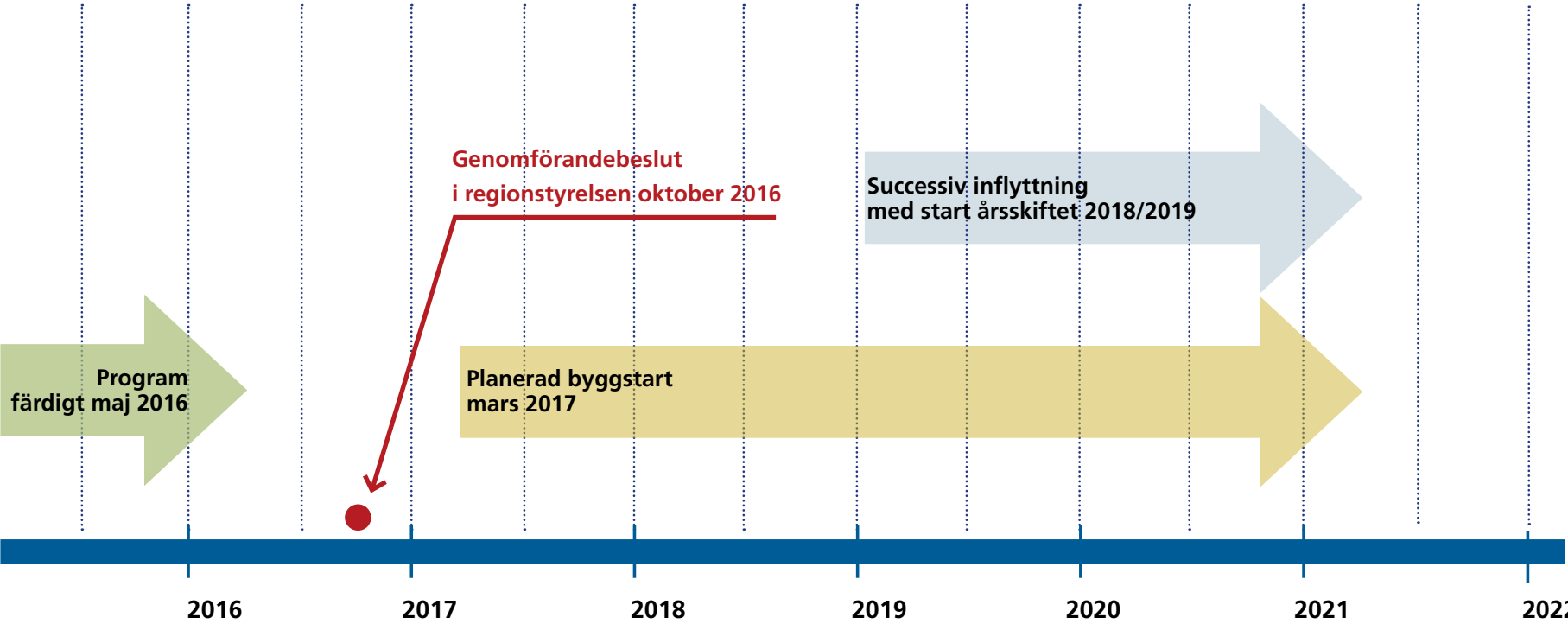
Vid inflyttningen till psykiatrins kvarter uppskattas att majoriteten av utrustningen måste nyanskaffas då den ska passa in i den läkande arkitektur projektet har som mål. Ytterligare ett skäl till behovet av nya möbler för de administrativa arbetsplatserna är att nuvarande skrivbord är för stora för mer flexibla arbetsplatser. Fram till inflyttningen kommer säs inte att köpa in möbler till befintliga lokaler annat än sådana som passar in i den miljö som planeras för psykiatrins kvarter.

Budgeten för utrustning till psykiatrins kvarter bygger på systemhandlingens rumsfunktionsprogam. Den totala bruttolistan över utrustning är uträknad till totalt 34 mnkr (miljoner kronor) 2016. Utrustningen för nya byggnad 22 är uträknad till 27 mnkr och för den renoverade och ombyggda byggnad 24, där inflyttning är planerad ett år senare, med 7 mnkr.

Nybyggnation	27 mnkr
Ombyggnation och renovering	7 mnkr
TOTALT	34 mnkr

Tider

Här är de övergripande projekttiderna indelade skedesvis. Projektets målsättning är att börja använda lokalerna stegvis vid årsskiftet 2018/2019. Projektet har även en detaljerad projekttidplan.

Genomförande

Byggnationen av psykiatrins kvarter planeras starta våren 2017 och pågå till början av 2021. Arbetet sker i etapper där olika delar blir färdiga och tas i bruk successivt för att evakuering och tömning av rum och byggnader ska vara möjliga. Processen ska även säkra en bra arbetsmiljö och vård för personal, patienter och anhöriga.

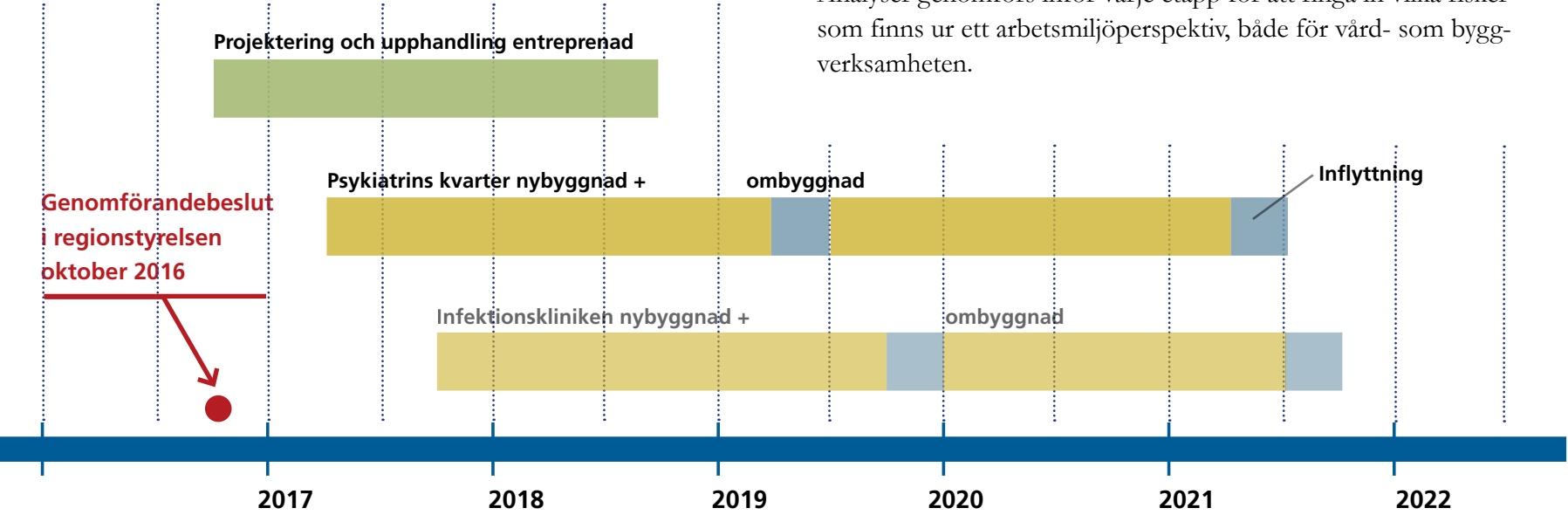
Utifrån att tomtmarken och etableringsytorna är begränsade bör projektet samordnas med projektet till- och ombyggnad av infektionskliniken i en entreprenad. Genom att båda projekten upphandlas och genomförs i en entreprenad kan byggresurserna också optimeras.

Etapper

1. **Evakuering av BUP från byggnad 23**
2. **Rivning av byggnad 23**
3. **Byggnation av ny vårdbyggnad 22, stjärnan**
4. **Ombyggnad av byggnad 24 samt byggnation av byggnaden som sammanbinder byggnad 22 och 24 (entrétorget).**

Inför varje etapp förbereder Västfastigheter arbetet, tillsammans med representanter från Södra Älvsborgs sjukhus och från byggentreprenören, så att väl genomförda evakueringar och omflyttningar kan ske där arbetsmiljön och nödvändig media-försörjning säkras. Angränsande avdelningar informeras om byggnationen och störningar löpande.

Analysen genomförs inför varje etapp för att ringa in vilka risker som finns ur ett arbetsmiljöperspektiv, både för vård- som bygg-verksamheten.

Kostnadsberäkning

För projektet finns en genomarbetad teknisk systemhandling som syftar till att säkerställa kvaliteten i beslutsunderlaget när det gäller utformning av byggnader, tekniska system, energiförbrukning och investeringskalkyl.

Ny- och ombyggnadskostnad (kostnadsläge april 2016) ..... 755 mnkr

Evakueringskostnader ..... 4 mnkr

Utrustning ..... 34 mnkr

Konstinvesteringar (max 1% av investeringsbeloppet) ..... 7,6 mnkr

Preliminärt utfall per år:

ÅR	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Investering	11	8	137	200	200	160	39 mnkr
Utrustning				27			7 mnkr

Ekonomi

Finansiering, hemtagning och resultatpåverkan för verksamheten

Utifrån senast beslutad planritning är hyresnivån för ny- och ombyggnaden cirka 33,4 mnkr per år. Hyresnivå för de lokaler vars verksamheter kommer att inrymmas i psykiatrins kvarter uppgår idag till 23,1 mnkr per år, och är en nettoökning på 10,3 mnkr.

Utöver hyreskostnad tillkommer driftskostnader för bland annat räntor, avskrivning, väktarfunktion med mera med cirka 4,5 mnkr per år. Kostnader för räntor och avskrivning för ny utrustning är 3,1 mnkr per år, med en avskrivningstid på tio år. Sammantaget innebär investeringen 15 mnkr i ökade driftskostnader för sjukhuset.

De ökade kostnaderna finansieras genom interna effektiviseringar och samordningsvinster. 6,5 mnkr genomförs genom uppsagda lokaler och ett förändrings- och förbättringsarbete som resulterat i att antalet tjänster reduceras. Utöver detta är ytterligare förslag till åtgärder identifierade som motsvarar minst 6,7 mnkr som är utgångspunkt för ett fortsatt arbete med att finansiera tillkommande kostnader inom befintliga ramar. Här ingår bland annat översyn av vårdplatser för vård av unga vuxna och samordning vid integrering av öppen och sluten vård.

I psykiatrins kvarter har också ny verksamhet planerats som i dagsläget saknar finansiering: etablering av campus och övertag av vård och utredning av autistiska barn från förvaltningen Habilitering och hälsa. Hyresnivån för dessa verksamheters lokaler är cirka 1,8 mnkr per år. Utgångspunkten är att detta inte ska finansieras genom effektiviseringar av BUP och VUP, utan genom att nya uppdrag är fullt finansierade från uppdragsgivaren.

Resultatpåverkan och evakueringskostnad för Västfastigheter

Baserat på framtagna lokalytor har hyresintäkterna beräknats och redovisas nedan.

Ny hyra för till- och ombyggnad

Hyra för nybyggnad (avtalstid 20 år)	24,5 mnkr/år
Ny hyra efter ombyggn av byggnad 24 (avtalstid 15 år).....	8,9 mnkr/år
TOTALT	33,4 mnkr/år

Avgående hyror

Nuvarande hyror för byggnad 24 som byggs om	7,3 mnkr/år
Avgående hyror för lokaler som lämnas och blir disponibla.	
Solhem 5200 m², SÄS Borås 1030 m².....	9,5 mnkr/år
Avgående hyror för lokaler som rivs, 2830 m²	3,5 mnkr/år
TOTALT	20,3 mnkr/år

Totalt behov av årligt koncernbidrag

Koncernbidrag till följd av till- och ombyggnaden	32,5 mnkr/år
TOTALT	32,5 mnkr/år

Evakueringskostnader..... 4,0 mnkr

Fakta

Organisation för att ta fram systemhandlingen

Beställare

Västra Götalandsregionen genom Södra Älvsborgs sjukhus och Västfastigheter.

Projektledning

Företag	Ansvarig
Projektägare/ fastighetsförvaltare	Västfastigheter .....

Projektledning/ projekteringsledning	Västfastigheter .....

Projektledning verksamhet	SÄS Borås .....

Projekteringsgrupp

Arkitekt	White arkitekter AB .....

Konstruktion/statik	Integra Engineering AB....

VVS, SÖ, sprinkler	ÅF Installation AB .....

El, data, tele, hiss	WSP Group AB .....

Energi.....	ÅF Installation AB .....

Brand	WSP Group AB .....

Ytor*

Ombyggnad total BRA.....	5 900 m²

varav verksamhetsyta BRA E + G.....	4 900 m²

Rivning BRA	3 600 m²

Nybyggnad BRA	17 200 m²

varav verksamhetsyta BRA E + G.....	12 800 m²

varav teknikutrymmen.....	1 700 m²

*BRA är bruksarea exklusiva ytterväggar

Beskrivningar och ritningar

A ..... enligt handlingsförteckning: arkitekt inkl mark

K .....enligt handlingsförteckning: konstruktör

V .....enligt handlingsförteckning: rör, luft, sprinkler, styr och kyla

E .....enligt handlingsförteckning: el, tele, data, larm och övervakning

Hiss.....enligt beskrivning

Hållbarhet.....enligt handlingsförteckning: hållbarhet, miljö, energi

Brand .....enligt beskrivning och ritningar

Sop-
och tvättstört.....enligt beskrivning

Övriga handlingar

Lokalprogram för alla verksamheter

Rumsfunktionsprogram (RFP) för alla verksamheter

Sammanfattande systemhandling (denna handling)

Kontaktperson för framtagna handlingar är

Claes Westberg, Västfastigheter, claes.vestberg@vgregion.se

Kontaktperson för verksamheten är

Marianne Segenstedt, säs, marianne.segenstedt@vgregion.se

Materialval och färgsättning i viss exteriör och interiör, möbler, belysning och annan inredning som redovisas i bilder och illustrationer är inte de slutgiltiga valen.

Södra Älvsborgs sjukhus | Västfastigheter

VÄSTRA
GÖTALANDSREGIONEN